

KAROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:
MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. X.

Turč. Sv. Martin, 28. februara 1879.

Číslo 2.

François Paul Jules Grévy.

Havran.

Sňahom zapadá hora
 Je brilliantov plná,
 Keď tajným bleskom svojim
 Zajasá nad ňou lúna.
 Sňahom zapadá hora
 Prišerami sa plní,
 Keď nehom o pol noci
 Chmúrivy mrak sa vlní.
 A ja som tmavou nocou
 V sňahovej hore zblúdil,
 Jako hladové vlča
 Maninou som sa lúčil:
 Tu sa svetielko v diali
 Byslo, jak hviezda zlatá —
 Ja za nim — až predo mnou
 Stála nizunká chata;
 Úzky oblôčik v stene,
 Cezeň sa svetlo tiská,
 Cezeň som uzrel devu
 S kuželom u ohniska.
 Priadla belunkou rukou,
 Vrkoč jej k zemi sialal.
 Z veľkých uhlistých očí
 Vášnivý plameň šlahal.
 V kúte sputnaný stavec
 Vázbou shrbený, smútil,
 Časom hlboko vzdychol,
 Časom hlavou pokrútil.
 Ach beda! čím viac vzdychal,
 Tým viac sa deva smiala,
 Tým viac úžasná radosť
 V uhlistých očiach splála.
 Ach beda! snom a mdlobou
 Keď sklonil stavec hlavu,
 Trhala ho za vlasy
 I brahu ligotavú.
 Ona vretenom ostrým
 Vetché mu pichá oči,
 Divú zanôti pieseň,
 Divo sa izbou ztočí,
 A zas kolovrat vrčí,
 Nové on väzby snuje:
 U nôh pradený psisko
 Obrovský vylihuje —
 Ku zvuku kolovrata
 Starca kvilenie zneje —
 Čierny pes pohodlne
 U kozubu sa hreje —
 Okálom plamenistým
 Nemo na devu škúli,
 Ceriac končité zuby
 Papulu desno špúli —
 Ja veľkým užasnutím
 Sotva popadám dechu —
 Tu havran uhločierny

Sadne na chaty strechu,
 A ku mne zakrákorá:
 „Tu vidíš pekné veci,
 „V kmeťovi: *vlastný národ*
 „A čierny *blud* u peci;
 „Zrada sa volá jeho
 „Uprímná spoločnica,
 „Má utešené oči
 „A mädosladké lica —
 „Včul, kraky, kraky, kraky!
 „Na juh mňa práca volá,
 „Pozor, nie každý deve
 „Pekelnej tej odolá!
 Schytil sa dobrý havran,
 Kus sňahu z krovu strhol,
 Vo mne krv zaihrala,
 Zas som sa k oknu vrhol —
 Jakás' pekelná túha
 Zvirila so mnou cele:
 Hoj musím pocelovať
 Perny tej devy vrelé;
 Hoj musím na hrud' búrnú
 Vinúť to ľadné telo,
 Čo by aj so mnou rovno
 Do pekla zaletelo;
 Hoj, musím z blízka, z blízka
 Pozreť v tie čierne zraky,
 Čo z nich aj hrozíť budú
 Pekla zúrivé mraky . . .
 — V tom zašumia mi dušou
 Havrana dobré slová,
 Rozvaha v rujné srdce
 Navrátila sa z nova:
 Uderím päťou v oblok,
 I zhasne svetlo sňahom,
 Vichor zareve horou,
 V tvár mňa zasype sňahom,
 Chata v obrovskú výšu
 Vypne sa a zatočí,
 Tam stavec, pes i chyža
 I tie uhlisté oči — — —
 Duní sňahová hora,
 Tma sa k západu chýli:
 Bože ťa želnaj, želnaj!
 Ty havran čiernokrily!

Sňahom zapadá hora
 Prišerami sa plní,
 Keď nehom o pol noci
 Chmúrivy mrak sa vlní;
 Už ju viac nenavštívim,
 Len keď ju lúna zjasní
 Budem brillanty sbierať
 Pre rod môj čarokrásny.

Orol selejský.

Historická povest.

(Pokračovanie.)

III.

A kto bol ten Orol Selejský? —

Bulharsko je prírodou najlepšie okrášlenou zemou slovanskou; Bulharsko so svojím do neba siahajúcim, večným sňahom pokrytým Balkánom, i so zelenými bohatoplodnými rovínami, so svojimi voňavými ružami vysadenými úbočiami; s veličestveným Dunajom, nepokojnou Maricou, a mnohými jinými bystrými riekami je najkrajšou zemou slovanskou. Pozrite na blaženstvo podnebia, alebo na plodnosť pôdy, na rôznosť pojedinných predielov, alebo na polohu celej krajiny, na pôvabnosť striebornými riekami popretkávaných rovín, a na veličenstvo veľkolepých, plodnými dolinami popretínaných vrchov; na vznešenosť prírody, ktorú stavia na odív, alebo bohatstvo, ktoré ukrýva vo vnútornosťach svojich, a vždy a vo všetkom uvidíte, že je Bulharsko raj slovanský. Veď tu všetko jest, čo duša a srdce človeka len žiadať môže, sňah i horúčosť, lad i teplice, zlato i žito, hory i doliny, roviny i briežky, rieky i potoky, more i pevnina, temné borovice i zelené pomaranče, večná zima i večné leto, všetko to dostáva sa za podiel Bulharsku. A preda nemožno, nemožno povedať o jeho obyvateľstve, že je šťastné. Lebo čo osoží človeku plodná niva, bohatstvo prírody, všetky okrasu zeme, jestli je on len zemedelcom a sluhom cudzinca? Spádom cárstva bulharského zapadlo i šťastie Bulharov. Zanikla svoboda, nastúpilo otroctvo, a to ťažké, nesnesiteľné otroctvo. Pravdu má pevec bulharský, takto stav svojej vlasti opevujúci:

„V celom svete sviety zora,
Kol Balkána nieto rána,
V stred boľastných slzí mora
Horí, horí ľúta rana.
Ktorú rabstvo zatína!

Iba hory od Balkána
Ťažkým hlasom smútku hučia,
Kde svobody nieto stana,
Len refazy rabstva zvučia,
Ktoré viažu kresťana!“

A tento kraj, na ktorom leží požehnanie Božie, lež ktorý stoná v ťažkom jarme poroby, a miesto rája stal sa pod ukrutným panstvom osmanstva kliatbou svojho obyvateľstva, bol kolískou a rodišom nášho junáka Orla Selejského!

Marko Bočár narodil sa v bulharskom mestečku Vodnici, v časiach, keď v nešťastnom Bulharsku zúrila a vztekala sa zlopovestný poturčenec Osman Pasvan Oglu, divý vodca divých ako on kirdžalich, neznajúcich ani práva, ani ctí, ani ľudskosti, a hovejúc jedine a výlučne svojím vášňam a náruživostiam, majúci najväčšie zalúbenie v prenasledovaní, mučení a vraždení kresťanov. Nie len mužovia, ale ani starci, ženy, ba ani deti v kolíske neboli jistí pred besným vztekem a divou ukrutnosťou, a menovite česť pannien a žien bola neprestajne ohrozovaná.

Divoká ukrutnosť a besnota menovaného poturčenca a jeho pomocníkov, na spôsob dravej zveri po krvi bažiacich krvolakov, zobudila Bulharov z ťažkého, viacej století trvavšieho sna. Jích pokojamilovnosť nebola v stave znieť a ztrpeť tie neresti, ktoré na nich uvalil Osman Pasvan Oglu. V zástupoch utekali do lesov a úkrytov Balkána, a tam sriaďovali sa čo hajdúsi vo vznešenom smysle, t. j. ako zaprisahaní nepriatelia svojich utlačovateľov, povstali, sriaďili sa v čaty, aby pomstili nevinne preliatu krev svojich padlých bratov, česť zhanobených žien a sestier, a o pomstu do neba volajúcu krev nevinných detí. S túžbou po pomste spojovali nádej súčasného vysvobodenia drahej svojej vlasti. Ale námahy tieto nemaly priaznivého výsledku. Nemali výtečnej hlavy, ktorá by sa bola postavila na čelo pohybu, nemali krepkého, junáckeho vodcu. Marko Bočár bol vtedy ešte len deckom. A tak málo po málu podarilo sa Osmanovi prevládať a to tým ľahšie a snadnejšie hajdúchov, že nebolo medzi nimi jednoty a svojnosti, a že ani sústrednení, ale v malých čatách sem i tam po lesoch a vrchoch roztratení boli. Konečne,

keď s veľkým zápalom a horúcou túžbou pomste dielo pohybu započavší hajdúsi videli, že na seba samých ponechaní nemôžu odolat tureckej presile v Bulharsku, urobili, čo jedine urobiť mohli, aby aspoň holé životy zachovali a nepadli do rúk krvolakov osmanských, vysťahovali sa do Macedonie a Albánie; s nimi i ostatok tej zmužilosti, ktorá následkom tureckých útiskov zjavila sa v bulharskom národe. A ta presídlila sa i rodina Bočárov, a s touto i mladý Marko Bočár.

Ale ani tam nekvitly pre nich ruže, a to, pred čím utekali z Bulharska, našli i v novej vlasti, a to asnaď ešte krutejšie a ľútejšie. V tej dobe žil ten svetochýrny a strašný krvolak Ali baša janinský, ktorý zo všetkých síl zasadzoval sa a nástojil na tom, aby podmanil celú Albániu pod svoju železnú, milosti a šetrnosti neznajúcu palicu, a ponevác tomuto jeho zámeru najviac protivili sa slavní Sulioti, medzi ktorými usadila sa bola rodina Bočárov, tedy celou svojou silou a so všetkým svojím vojskom ta sa obrátil, aby opanoval jich hlavné mestečko Suli, ktoré ako veliteľ obraňoval Markov otec Krsto. Dlho a dlho všetky Ali bašove nápady a útoky odrážaly sa od ocelových prs suliotských junákov, a nejedon Turek tam našiel včasny hrob, kde ho najmenej čakal, ačpráve už dobre znali junáctvo Suliotov. —

Ali baša vidiac, že proti takým junákom, akí pod náčelníctvom Krsta Bočára obraňovali svoje rodné mesto Suli, násilím ničoho nevykoná, použil iných, a žiaľ Bohu lepší výsledok pojistivších mu prostriedkov. Zradou, peniazmi, klamom prinútil naposledy Ali Suliotov, že mu oddajú mesto Suli pod výminkou, že jim pojistí a zabezpečí svobodné presídlenie. A tak dostala sa hlavná bašta voľných, žiadneho cudzého pána neuznávavších Suliotov do rúk ukrutníka tureckého, a s tým rozptýlil sa šírým svetom hrdinstvom a junáctvom vyznamenavší sa kmen, ktorý trebars malý a nepatrný čo do počtu, za mnohé a mnohé roky a veky víťazne vzdoroval všetkým proti jeho svobode a neodvislosti nameraným útokom a úkladom vrahov svojích muzulmanských.

Krsto Bočár, hrdinský obranca mesta Suli, na konci roku 1803 i so svojou celou rodinou šťastne prišiel do námorného albánskeho mesta Pargu, aby tam osadil sa. Ale mladý syn jeho Marko nemal tam pokoja a strvania. Nechcel ďalej žiť pod tureckým panstvom. Oškľivilo sa mu byť i na ďalej poddaným toho, ktorého z najhlbšieho presvedčenia nenávidel, a proti ktorému jeho mladé junácke srdce zahorelo neuhasiteľnou túžbou po pomste. — Prešiel tedy z Pargu na jonické ostrovy.

Marko mladý, celkom mladý bol, ale už bilo v ňom mužské srdce, a už v tejto dobe uzavrel v družstve jiných Suliotov, mesto Suli, svoju druhú, milú, bo nezávislú a svobodnú domovinu vyrvať a vydobýť z rúk tureckých a navrátiť jej opäť predošlú voľnosť. Lenže Ali baša vtedy bol veľmi silný, silnejší než žeby mu bola mohla vzdorovať hrstka čo jak junáckych hrdinov.

Nahliadol to i Marko, že na teraz úmysel svoj previesť a uskutočniť nemôže, odložil ho tedy na lepšie časy. Ale predsa nechcel v nečinnosti tráviť dni junáckej mladosti, i dal sa zapísať do francúzskeho vojska a stal sa bojovníkom v armáde Napoleona I., ktorého menovite národy Východu považovali za vyvolenca nebies, poslaného k osvobodneniu v jarne nevoľníctva upejúcich národov.

Nemáme jim to za zle, veď tak, ako oni, zmýlili sa i jiní v tomto neobyčajnom zjave svetodejstva.

No nie dlho pozdejšie otvorilo sa široké pole Markovi, na ktorom dokazoval svoje bezpríkladné junáctvo a na ktorom žal za slúženú úctu a slávu.

Ali baša premohúc Suliotov, začal vzdorovať i padišahovi, nechcejúc sa nijako pokoriť jeho rozkazom. A keď sultán nijakým spôsobom neznal zlomiť vzdorovitost Ali bašovu a ho k povinnej poslušnosti prinútiť, r. 1820 pozval všetku kresťanskú ráju proti odbojnému Ali bašovi, aby pomocou tejto, u ktorej bol vo veľkej nenávisti pre svoje ukrutnosti, zničiť mohol.

Vyzvanie sultánovo rád uposluchnul i Marko Bočár a vrátil sa do Albánie, aby tam shromaždil roztratených po horách súdruhov svojích Suliotov, ktorí radostne pripojili sa ku

nemu, a poznajúc v ňom dokázaného junáka a hrdinu, jednomyslne vyvolili ho za svojho náčelníka. A že dobre volili, to Marko dosť skoro junácky dokázal.

Nebola to na tisíce a tisíce mužov počítajúca armáda, ktorej velel Marko, ale len nevelká, lež zo samých hrdinov záležajúca čata, ktorá neznala nebezpečenstva, neznala prekážok, a vždy a všade s nezlozmlnou zmužilosťou vrhala sa na nepriateľa.

Skúsil to dosť skoro i hrozný samému Carihradu Ali baša. Marko Bočár so svojimi Suliotmi šiel proti Ali bašovi, túžiac nie len vysvobodiť mesto Suli z dravých pazúrov jeho, ale i pomstiť otca svojho, ktorého tento krvolak dal roku 1813 zradne chytiť a ukrutne usmrtiť.

S Markom navrátil sa starý duch junáctva do Suliotov, oni vzdor tuhému odporu zbili a porazili vojsko Ali bašovo a zaujali rodné svoje mesto Suli.

Odtedy stal sa Marko Bočár miláčkom Suliotov, ktorí aby uctili ho, dali mu čestné meno „Orol Selejský.“ Seleis zovú sa hory v Albánii. A že bol hoden tohto mena, to dokázal v nasledovavšom boji Gréckeho národa za slobodu. O tom ale vyprávať budeme v ďalšom priebehu našej, na skutočných udalostiach základ svoj majúcej povesti.

IV.

Úzky a nie veľmi schodný je ten chodník, ktorým stúpajú ostatných na polianke Olympu shromaždivších sa ozbrojených mužov opustivší traja mužovia, tak že nútení sú len jedon za druhým kráčať. Predok vedie muž silný, vysoký, skúmaným okom slediac neprestajne na pravo i na lavo. Je to Krsto, starší brat Markov, za ktorým tento mlčky ide; posledný je mladý, sotvy dvadsiaty rok dosiahnuvší šuhaj. Ale nie len postavou a silným ramenom zaslúži, aby i on účastnil sa na vážnych poradách mužov. Už teraz pozor jeho prezraduje, že nie je to bez príčiny, keď vzdor mladosti svojej požíva dôveru vážnych, vyskúsených a v tuhých zápasoch otuželých junákov. Je to Efrem, miláčok Markov, a ak Boh dá, i jeho nádejný zať.

Mlčky stúpajú po úzkom chodníku, a mimo chvílkového pukania suchých ratolestí, na ktoré kročila noha, nik a nič nepretrhuje tichosť.

Avšak vstúpili do lesa, a tu už možno zmeniť dosavadný pochod. Marko i Krsto idú bok pri boku, Efrem za nimi. Už teraz možný je i vážny rozhovor. Tú Markovu mlčanlivosť i tak nelúbi Krsto, ktorý rád si pobeseduje.

„Eh! brat Marko!“ ozve sa Krsto, predsa sa mi to len nezdá byť v poriadku, že opäť máme bojovať v cudzej a nie našej vlastnej, národnej veci. — Čo z toho nie pre nás, ale pre náš drahý bulharský národ?“

„Viem ja to dobre!“ odvetuje Marko, „ale vidím, presvedčený som, že nášmu národu nenadišla ešte doba.“

„Mali by sme predsa len urobiť pokus. Naši bratia hajdúsi v Balkáne i jinde predsa by len niečo vykonali, a na tých ani nemyslíme. A ja znám dobre, že nie málo jich je tam, lebo prenasledovania krvolakov muslimanských vyhánajú jich z tichých chalúp a núfa k zúfalému odporu, ba naplňujú všetkých neuhasiteľnou túžbou po pomste. To prítomne vykoristiť a použiť malo by byť našou úlohou. A keď je tomu tak, že Gréci rozvíňujú už zástavy povstania, aby zvrhli hnuasné jarmo poroby, i Grékom usnadnená by bola práca, keby podobný pohyb zjavil sa i okolo Balkána, a všade, kde len bije kresťanské, po slobode túžiace srdce. A potom, ver mi, brat Marko, ja som toho presvedčenia, že náš bulharský národ akživ nepríde k žiadnemu sebavedomiu, jestli len násilne k tomu donútený nebude. Jeho prirodzená povaha, jeho skromnosť, pracovitnosť a usilovnosť, jeho krotká, nevybojná, opravdu slovansko-kresťanská dobrota sú cnosťami síce, ale i nešťastím jeho. On snáša, trpí, mlčí, a len keď už hrozia jeho životu, uteká na Balkán, aby si ho zachránil.“

„Dobre hovoríš,“ odvetuje Marko, „a to je práve i príčinou, že ja nemám ani najmenej nádeje, žeby bolo možno bulharský národ už teraz primäť k rozhodnému vystúpeniu. A moja mienka je, neočakávať veľiké veci od Bulharov nateraz. Podarili-

sa Grékom vydobyť si svobodu a nezávislosť, neostane to bez vlivu ani na našich Bulharov, a dozajista nejedon z nich počne rozmyšľať, žeby veru čo podarilo sa v Grécku, možné byť mohlo i v Bulharsku, a keď táto myšlienka rozšíri sa celým národom, potom bude možno i od Bulharov očakávať asnaď veľiký čin. Dotedy nech len ostanú v pokoji, lebo malicherné pokusy viedly by len ku záhube jeho.“

„V pokoji? ach! bratec Marko, ja toto slovo nenávidím, oškľiví sa mi z celej duše, kým vidím, že po našej rodnej zemi kráča noha divokov tureckých. Boj a zápas, to sú živly, po ktorých neprestajne túži duša moja. Pokoj ponechajme babám!“

„Vidím, brat Krsto, nie veľmi veríš slovám mojím. Dobre, ja ti nevnučujem moje hlboké presvedčenie. Dal by Boh, aby každý Bulhar bol a smýšľal tebe rovne, vtedy snadne by bolo oslobodenie sa. Ale skutočnosť učí nás o jinšom. Na uvoľnenie vlastnou silou Bulharov prítomne pomýšľať nemožno. Neveríš? krútiš hlavou? — Vyber sa, čím skôr tým lepšie, na brehy šumnej Marice, na snahom pokrytý Balkán, vyhľadaj tam bratov hajdúchov, vyhľadaj i jiných vynikajúcich mužov pred i za Balkánom, pohovor s nimi, vyskúmaj jich smýšľanie, upozorni jich na dobrú príležitosť, ktorá sa naskytuje k zvrhnutiu hušného jarma, a potom uvidíš sám najlepšie, akú odvetu odbrzíš! Ale hľad, aby si do dnes týdňa opäť tu bol, lebo ako vieš, vtedy započne sa práca naša. A bude to práca ťažká, ktorá vyžadovať bude mnohé obete. A ja nechcel by som pohrešovať tvoje junácke rameno. Už i preto dobre bude navštíviť vyhnancov a úskokov v Balkáne, aby si aspoň týchto získaf a doviest mohol k rozmnoženiu našej čaty!“

Krsto za dlhší čas rozmyšľal o tomto návrhu, a z myšlienok nikto ho nevytrhoval. Marko stúpaf mlčky a Efrem netrúfal si účastniť sa na rozhovore mužov, ktorých považovať navyknul za zvláštne bytnosti a bol veľmi šťastným, keď mohol aspoň naslúchať jich slovám.

„Dobre!“ po dlhšej chvíli odvetil Krsto, „ešte dnes vydám sa na cestu, navštívim

dávno nevidané drahé kraje Bulharska, a pevne verím, že od dnes za týdeň i my všetci ta stúpať budeme, aby sme mužným svojím ramenom prispeli k čím skoršiemu oslobodeniu tohto slovanského rája.“

„Márne nádeje, ako sa o tom sám presvedčíš. Dal by Boh, aby uskutočnily sa nádeje tvoje, a nie obavy moje!“ riekol Marko, a s tým opäť pretrhnutý bol rozhovor.

Ale nie na dlho. Krsto nelúbil mlčanlivosť, preto zase on ujal sa slova.

„Ako sa mi vidí, ty brat Marko nemáš vonkoncom žiadnej nádeje na možnosť oslobodenia Bulharska!“

„V tom sa mylíš. Na teraz nemám žiadnej nádeje, ale v budúcnosti o tom nepochybujem. Áno, tak sa to zjavuje duchu môjmu, akoby náš národ len prispením jiného, a nie sám zo seba došiel vymanenia. Vidím,“ hovoril Marko, a celá jeho tvár neobyčajnou žiarou zajasala, tak že zdal sa byť budúcnosť na ďaleké časy predzvestovať povolaným veščom. Slová jeho plynuly s takým zápalom a nadšením, že zdaly sa pochodiť z výšin nebeských, tam kde je otvorená kniha i toho čo bolo, i toho čo je, ako i toho čo bude. Prvé líce vychodiaceho zlatého slnka ožiarovaly temene nebotyčných hôr, keď Marko prorockým duchom nadšený hovoril: „Vidím jasne okom duše mojej, ako z ďalekých, preďalekých krajov pohybujú sa nesmierne a nespočítateľné zástupy bojovníkov súrodného národa, prekračujú mohutné rieky, vrchy, odstraňujú všetky prekážky, stavajúce sa proti jich pochodu napred, až zastaly na brehoch mohutného slovanského Dunaja, tam kde on tvorí prirodzenú hranicu vlasti Bulharov. Ale nie dlho stoja nečinne na brehách jeho. Na nepatrných člnoch a pltách prevádzajú sa pojedinné oddiely na protivný, pod znakom polmesiaca bojujúcim vojskom obsadený breh, tísnu nazad vrahov kríža, a oslobodiac od nich brehy voľným byť chcjúceho Dunaja, stavajú mohutné mosty, po ktorých prechodí ďalej zástup za zástupom, peší, jazdci, delá, vozy, a prechod ten trvá mnoho, mnoho hodín, ba dní. A zástupy tieto prejdúc za Dunaj pohybujú sa vo všetky strany, zaplavujú celé územie ako prúdy rozvodneného Dunaja a

valia sa ku Balkánu, a kade idú všade víta jich národ s jasaním, lebo v nich vidí osvoboditeľov svojich, troskotajúcich mnohostáleté okovy ťažkého otroctva. Prešli nie mnohí i cez Balkán, na brehy Marice, a i tam zjavujú sa s jich príchodom krásne lúče zlatej slobody, ale k nešťastiu ustupujú späť, až konečne po premožení posledných ťažkostí a prekážok ešte vo väčších zástupoch v stred najtuhšej zimy rúbajú cez ludy a sňahy príchody na Balkáne, cez ktoré stúpajú, pred sebou ženúce hordy muzulmanov, hladiacich divým útekom zachrániť sa, pri čom ale mnohé obce a mestá týchto divých besnote padajú v obeť, lebo Turci požiarimi znamenajú cesty, ktorými utekajú. Hrízu nesú na kresťanov utekajúci osmani, ale za nimi svieta zora a zjavuje sa slnko dávno túženej sladkej slobody Bulharov. Polmesiac nemá sily postaviť viac odpor, a keď bojovníci kríža zastali pred samým Caribradom, prosia muzulmani o mier a pokoj. Ale pred i za Balkánom zvučí jedna pieseň, jedon hlas nekonečnej povdačnosti, zvestujúci slávu rodným osvoboditeľom Bulharska! — Hľa to vidí duša moja v tomto okamžení!¹⁴

So zadivením poslúchali slová jeho Krsto i Efrem a mimovoľne zachvátení boli nimi, tak že i keď Marko umlknul, za dlhý, dlhý čas ani jedon nepreriekol slova.

„Ó, Marko, slová tvoje hlboko prenikajú dušu moju,“ hovorí Krsto, „a ako verím v trojjediného Boha, tak verím, že i slová tvoje prorocké až na vlas splnené budú. A žiadal bych si z hlbokosti duše svojej, aby som pri tom i ja prítomným byť mohol.“

„Nie, Krsto! ani ty, ani ja nedožijeme časy slobody bulharskej. Nám už len súdeno bojovať za slobodu jiných. Lebo dotedy minie ešte vyššie polstoletia, čo národ bulharský stane sa slobodným, no a toľko my už, bratce líby, nedožijeme! Ale za to vyplniť chceme i musíme náš úkol!“

„Naplníme ho,“ dotušoval Krsto, „a preto ja hneď a hneď pôjdem navštíviť rodákov bulharských, abych osobne presvedčil sa o jich smýšľaní. A za týdeň donesiem ti spoľahlivé zprávy!“

Bratia stúpali ďalej zahrúžení v svojich rozhovoroch, ani nespozorujúc, že tretí sprievodčí už s nimi nestúpa. Pred chvíľkou odrazil sa Efrem a zmiznul nepozorovane. To okolie mu dobre známe bolo, a znal, že takto znamenite zkráti si cestu, a hodne pred staršími dôjde tam, kam i títo dôjsť mienili.

Strmou stráňou, súcou len pre skoky srn a zajacov, zbehnul do doliny, a zabočiac nie mnoho v pravo dosť skoro octnul sa pred nepatrným domcom, pred ktorým, akoby ho očakávaly, stály dve ženské osoby.

Mladšia, ledva že detinstvo preživila modrooká dievčina, sotvy že zočila prichádzajúceho Efréma, bežala mu v ústrety, podáva mu ruku, a pozdrviac ho, opytuje sa:

„A otec kde?“

„Už ide, i so strýcom Krstom. Ja som si zkrátil cestu stráňou, oni chodníkom stúpajú!“

Mladí približujú sa k staršej, ale vonkoncom nie starej ženštine. Sotvy že prekročila tridsiaty rok, ale viete, na juhu a východe i ludia skorej rozvíňujú sa a zrejú, nežli na chladnom severu, preto neďvte sa, že už i táto ženská zdala sa byť staršou nežli skutočne bola.

Už dozajista znáte, že to bola Markeva žena a jeho jediná dcéra Vasilika.

„Ako sa vám viedlo, synák?“ opytuje sa matka.

„Ako obyčajne, zajiste dobre, kde takí mužovia sú, ako otec Marko a strýc Krsto, tam ani nemožno, aby sa zle vodilo!“

„A si ho počul?“ prerече práve približivší sa Krsto k Markovi, „po celej ceste mlčal ako ryba pod voďou, a tu ti už štebotá až radosť. Boh daj šťastie!“

Príchodzí pozdrviac domácich tymito vrele a srdečne uvítaní vnišli do domu.

„Vasilika!“ hovoril strýc Krsto, keď vnišli do čistotnej a úhľadnej chyži; „daj pozor, lebo ako pozorujem, Efrem je veľmi výrečný v ženskom kruhu, keď medzi mužmi slova neprehovorí!“

„Ach strýko! nerobte mu krivdu,“ odvetuje potutelne usmievajúca sa devotka, „on medzi mužmi mlčí preto, lebo je primladý, aby miešať sa mohol do vašich porád. Tam sa len učí, nuž a od nás nemá sa čo učiť, ale on práve poučuje nás!“

„Vidím, že sa dáš poučovať od neho,“ opäť ozval sa strýc, „lebo ináč neznám dosť obdivovať tvoju výrečnosť, a že ho tak vyhováraš, je tiež dobrým znakom. No len no!“

Medzitým domová pani pokrýla bielučkým obrusom stôl a naň položila prichystané raňajky; nie síce kávičku alebo čaj, ale pečenu, sýr, chlieb a rakiu. A vyhladoveľí mužskí dobre si pochutnávali, až sa nasýtli.

„No ale ja pôjdem ďalej!“ hovoril Krsto, „musím ešte navštíviť i moju rodinu, a potom večierkom pustím sa na ďalekú púť. Najdial na dnes týdeň budem opäť tu. Alebo asnaď i nie tu, ale rovno tam, kde sídeme sa všetci!“

„Tak je; i s tým usporíš si kus cesty!“ odvetil Marko. A podávajúc odchodiacemu bratovi ruku riekol: „Boh sprevádzaj ta na cestách tvojich, a daj, by námahy tvoje neboly daromné. Pozdrav našich a vráť sa zdravý k nám!“

„S Bohom!“ vetil Krsto, a jediným Markom vypravádzaný odišiel.

„A kam ide strýc Krsto?“ opytuje sa Efréma Vasilika.

„Nebud' zvedavá,“ odvetuje matka; „znáš, že otec to nemá rád, keď my dopytujeme sa na záležitosti mužov.“

„Nuž veď otec to nemusí zvedieť, keď mi Efrém dá odpoveď na otázku!“

Ale Efrém mlčal, akoby ani nebol počul, čo sa ho opýtala.

Už sa chystala k novej otázke, ale prichodom otcovým jej úmysel bol zmarený.

„Deti Božie! prichodí mi na dlhší čas vás opustiť. Povinnosť volá nás do boja proti vrahom dušmanským. Ale porobené sú potrebné poriadky ku ochrane vašej, aby lúti osmani nedostali sa až sem. A okrem toho Efréma nechám tu doma s vami!“

Efrémovi i vrelo i chladno bolo, keď tieto slová očul. To zrejme bolo, že srdce jeho celkom uveličené bolo, keď on mal byť ochrancom drahej Vasiliky a jej lúbenej matky. Ale jeho junácka myseľ túžila po boji, kde dokázať mohol hrdinstvo svoje. A keby mu na svobodu ponechané bolo voliť, či tu ostať, alebo stúpať s junákmi do krvavého boja? Ťažko bolo by sa mu rozhodnúť. Teraz oblahčená mu bola vec. Rozhodnul Orol Selej-ský, a toho slovo nie len v dome, ale i na ďaleko široko v kruhoch hrdinských Suliotov bolo rozkazom. A tomu rozkazu mlčky podrobil sa i Efrém.

(Pokračovanie nasleduje.)

Keď cit...

Keď cit ukýpa zo srdca,
a duša ledvá hojne nesie kvety:
ktoby tu radil: sdržať sa!
a kruh neriekol: prepustiť, nech to letí...?
Nech pospýchá, čo k zemi váži tak,
že vetvy až sa útlym lomia vanom:
nech odľahčie ten ťažký ruží tlak...
a v srdci mier zavíta vyčerpanom.

Veď ty, kre ruží! ešte žiť!
a nové — krajšie vznášať z lona kvety!
Tak pospeš: z ramien tá složiť,
ta na zem, k behu, staršie — zralé deti!...
A v srdci — neboj! — večné zvieranie,
ty zbytok odlievaš — a šibú zase
paprsky nové, níkym nezvané;
nuž odčerpaj zo studne čas po čas!

A z hroziem mysle, vo zlato
dozretých — šumí krajmi čaše vlaha;
a kol kra kvietim posiato...
I mám ťa zas, hodinko môjho blaha!

Som tam, kde vlastne žitia tohto strom
zapustil korene, a — vence vije;
ja dušou vkročil v posvätný ten dom,
kde skvíci nadpis brán: „chrám poezie.“ —

A z hroziem mysle, vo zlato
dozretých, vyšumela z čaše vlaha;
a z krička kvieťa zaviato...
I zmizlas' mi zas, krásna chvílko blaha! —
Lež v krátcie krovm zmladlý svit a kmit,
zas zkveté ruže... srdca vinobraenie!
Jak príliv — odliv mora: tak i cit,
ním básnictva boh hýbať neustane!

Keď odliv snížil povrsie,
a pouhládzal hebko-vlasé vlny:
jaký to oddych sladký vše,
jak pestrých snov a dúm velebných plný:
Na jích skaliska mhlisťom vysoku
si zdriemla duša — odpočinok malý, —
bo už zrachotil predzvest prítoku,
a ruky vln už dušu poobjaly...

Nuž, snivý duchu! ta — si maj,
 čos obliekol vo svoje kúzlo sväté;
 zapál vybládlý obličej,
 snád nie sú marné — v ňom tie ohne vzúaté!

Na nebi: právo má i mrákota,
 lež krotne, keď ju slnko pekne rubí;
 a tým — pod mračnou klenbou života
 je básň tomu, kto svit jej ctí, líbí...

Hviezdoslav.

Starý mládenec.

Podáva *Samo Samovič.*

V čas usporadovania pozostalosti po nebohom pánu Jánovi Khnassko z Kňazkovej prišiel som na list hodného objemu s nápisom: „Môj život.“ S privolením patričných dedičov chcem vám ho sdeliť.

„Narodil som sa na kurii môjho drahého otca v Kňazkovej, kde pri jednoduchom domácom vychovávaní pilne som navštevoval našu dedinskú školu. Môj otec, čo aj chudobný, nechcel ma priviazať k nášmu dedičnému hospodárstvu, ale vidiac, že mnohí mladí zemani po krátkom voňaní prachu vyšších škôl stávajú sa najprv čestnými, potom skutočnými úradníkmi slávnej stolice, uzavrel aj mňa najmieň pre viceispánstvo vychovať. Túto krásnu budúcnosť natolko mi prehúdali, že som aj sám tomu uveril a seba za budúceho vicišpána držal, čo mi posmešné meno „vicišpán“ u mojích dedinských spolužiakov vyzýskalo. Poslali ma do Gemera, kde maďarský rozum na holby merajú. Stalo sa pravda, že v prednáškach nevládajúce sledovať vysoko-vzletý maďarský sloh pána profesora, okusoval som nebárs po vicišpánsky prikrasť toho trestu, ktorý som v budúcnosti tak štedre rozdeľovať zamýšľal. Po vybavení dvoch rokov oddali ma do Štiavnice. Tu mi vznikol krem doneseného z domu ideálu ešte iný, ale tým sa rodičom pochváliť zabraňovala mi vrodená bázeň pred palicou. Vám to nezatajím: zalúbil som sa — a to môjho budúceho stavu primerane — do dcéry baňského radcu Rattera. Žil som vo snách, kde som si nasníval, ako na štvorprahu rozvážať budem milovanú Adelu po stoličnom meste, poklony zo všetkých strán sypať sa budú, pravda hlavnia čiastka z nich pri všetkom nadšení za Adelu mňa sa týkala. Hľadal som prostriedky, ako sa sblížiť k milovanému predmetu, ktorý o tom všetkom nič nevedel, ale raz vynájdene a odobrené ostaly

bez prevedenia. Lepšie tak pre mňa, ďalej som sa kochal v blahých myšlienkach. —

Prázdniny strávil som v dome rodičovskom a môj otec, keď nechcel prísť na moje písárske plány, za ktorými aspoň pred zrakom mojím jasala sa krásna Adela, spechal som do Prešova počúvať práva. Známost zo Štiavnice obťažovala mi čítanie pandektov a pri spomínaní slova „corpus“ moja mladistvá obrazotvornosť primyslela si aj meno Adela, čo časom svojím všetko vyšumelo, zatlačené chudobnou prítomnosťou. Jednalo sa hlavne o hmotné zabezpečenie; pokladnica rodičovská začala vyschýnať a moje „nevyhnutné“ potreby zrastať. Správca kollegia bol mi na dobrej pomoci, opatriac mi výnosnú stanicu učiteľskú na vyššom dievčenskom ústave.

Bola to rozkoš, medzi 12--16-ročnými slečinkami auctoritatívne si vystupovať v tom povedomí, že najmenší znak blahosklonnosti mojej stretne sa s tým najväčším potešením u mojích učedníc. Ktoby jím chcel utiahnuť radosti tejto? Ja najmenej; stal som sa samou blahosklonnosťou, najmä naproti šesťnásťročnej Mathilde grófke Rejský. Myslíte, že som vysoko rúbal? Povážte právnik, znajúceho všetky stupne politického úradníctva od kancellistu až po kancellára! Ktorý nie je vystavený túžbe po vysokom a mastnom úrade? a kolkí sú, ktorí by nevideli v sebe zosebnené schopnosti, oprávňujúce k nadobýčajnej carriére? Ja som cítil, ba s istotou vedel, že očakávanie drahého otca — vicišpánstvo ďaleko prevyšim a tá istota utvrďovala ma v dvorení Mathilde. Blaženého dumania dost bolo v Štiavnici; posbieral som všetku známost zo zalúbených kníh načerpanú, aby vyznanie mojej lásky skvele vypadlo. Ako sa do toho chytiť? bola ďalšia otázka. Neočaká-

vaná ostiechavosť nedala k výrazu citov mojích prikrôčiť, zostalo len pri chválení pilnej žiačky Mathildy. Keď som to už sám zunoval a zalúbené pohľady cestu mi prekli-nily, osmelil som sa vyznať náklonnosť k pilnej „žiačke“ Mathilde. „Žiačka“ musela vystať, aby len „Mathilda“ ostala. Ja právnik, zeman práve tak ako gróf Rejský, nádejný Boh vie čo, musím resolútne vystúpiť. Stisol som krásnu rúčku a ticho do ucha pošepol: „Mathilda, ja vás ľúbim!“ Za to sa mi dostalo názvu z krásnych grófskych úst: „Neočatý!“ a v ten samý deň vypovedanie z ústavu. Tým sa skončila moja lúboštná história a ponevác deficente pecu, deficit omne nia, preto aj moje právnické štúdia.

* * *

Tichá Kňazková odpočívala v nočnom spánku, keď som sa umorený vracal z neslavnej púti právnickej. Len jedného domu osvetlené okná prezradzovaly, že obyvatelia jeho ešte bdejú. Bola to naša škola. Hnaný zvedavosťou, vyhľadal som si škárku na záslonách; zjavil sa mi obraz, dosiaľ hlboko v srdci zapísaný. Na posteli ležala pani učiteľka, oči spánkom pritvorené, ale rýchle zdýmajúce sa nádra prezradzovaly chorobný stav. Na nízkom stolčeku pri posteli sedelo mladé dievča, oči na nemocnú upreté pozorovali každý pohyb a ruky k modlitbe složené prezradzovaly výraz srdca hladajúci potešenie u Boha. — Kto je tá vzkrúšená modlitelka? Daromné všetko trúdenie, pamäť nebola v stave uhádnuť, že z malej Aničky učiteľovej mohla časom vyriašť tak spanilá panna. Štekot psa ma vytrhnul z obdivovania, a aby ma čo nepovolného vyzvedača nespozorovali, upravil som kroky moje k rodičovskému domu. Zo sna vytrhnutí rodičia zraku svojmu veriť nechceli pri spatrení navrátišieho sa synáčka, až kapacitovaní po vrelom vyobjímaní materinskom, nevrlom pokrútení hlavy otcovskej a krátkej improvizovanej večery dopriali mi nočného odpočinku.

Druhý deň venovaný bol dôkladnému examenu, jehož výsledok bol, ponechať ma v rodičovskom dome dotiaľ, kým sa mi nejaká služba nenahodí, tedy na neurčitý čas. Mojou starosťou teraz bolo kľučkovanými cestami

dozvedieť sa od matky o stave choroby pani učiteľkinej a v spojení s tým o všetkých okolnostiach učiteľského domu.

„Mamička moja, či by sme nešli navštíviť nemocnú pani učiteľku? aj ona rada chodievala k nám,“ nadštrkol som mojej matke.

„Nedbám, syn môj,“ povie ona, „je to kresťanská povinnosť.“ Vybrali sme sa a mne sa v škole tak zapáčilo, že som zapomínal volávať sebou mamičku k návšteve do školy. Anička svojím nenúteným pohybovaním, prirodzenou krásou ma okúzľila. Ponevác ale pri zaliečaní je prvá požiadavka zabezpečiť si matku, stal som sa samou úslužnosťou a neprekonateľným opatrovníkom nemocnej. To mi vyzýskalo dôveru. Pálilo ma v srdci a často i na jazyku, ale smutné polozenie nemocnej zabráňovalo slovo preriecť. Zprvu považoval som celú vec ľahkomyslné, moje dvo-renie krásnej Aničky bolo akoby cvičením sa v lúboštných úlohách. Pozdejšie, keď som sa vžil do domácich okolností, videl tú sebazapieravú lásku zo strany jednej i druhej, počal ovievať aj mňa duch tej opravdovej lásky, úslužnosť nebola viac vypočítaná a pozornosť Aničke venovaná páčila sa so záslužnou úctou. Keď nemocná trpela, pripojil som k prúdu Aničkiných slz aj ja z mojich, keď polahčenie cítila, rozpaľoval som radosťou žiarou mojích očí radosť Aničkinu. Kňazková stala sa mi najmilším miestom na svete, a predtým nenasýtená ctižiadost ani najvyššou hodnosťou v stolici, našla uspokojenie v predstave budúceho života v tichom dome rodičovskom, pravda s Aničkou.

Rodičia nevedeli si vysvetliť to nápadné zalúbenie moje do tichého dedinského života a matka neborká vysvetľovala si tak, že moja prílišná láska naproti nej nechce ju zarmucovať nespokojnosťou. Pod rukou hľadali mi nejaké zamestnanie v stoličnom meste, až otec navrátil sa raz zo svojej cesty s vyjasnenou tvárou mi privolávajúc: „Dobre je, syn môj! nebudeš sa už dlho nudiť na dedine, našiel som ti miesto u pána ablegáta Klatkayho v Prešporke.“ Zpráva tá omráčila ma ako blesk, neznal som odpovedať, zarmútiť otca odoprením, nebolo smelosti, pozabíť seba najblaženejších okamžení, nebolo

ducha. Na šťastie, otcovi čo bedlivému hospodárovi nedostávalo sa času pozorovať účinnok zprávy jeho na mne a tak nepozorovaný mal som dosť času pospiechať do školy.

Nikdy mi nebola cesta do školy taká dlhá ako vtedy, myšlienky sa mi v hlave rojily, nepozorujúc ani prívetivé príhovory po práci idúcich sedliakov, vběhol som do izby. Matka spala; podávanú mi ruku Aničkino pritisol som: k ústam a prvé slovo — zapomenúť na príklonu — vydralo sa mi: „Anička! či ma pustíte do sveta?“ Ona neznajúc dosah otázky mojej odpovedala: „Nepustím,“ ale po krátkom rozmýšľaní doložila: „Čo vás pohlo ku tej otázke?“ Rozpovedal som nemilú zprávu otcovskú pozorujúc, že čielko Aničkino mráčkami sa zafahovalo a jedna slzička do oka sa vkrádať počala. Bol som na čistom, Anička ma ľúbi, protivit sa budem, nepôjdem. Mlčali sme, až Anička mlčanie pretrhla: „Odpustite moje nerozmyslené slovo, protivit sa nesmiete rodičovskej vôli. Či zarmucovať chcete tých, ktorí vaše dobro na srdci nosia? V Kňazkovej nedosiahnete vám príslušného cieľa. Pustím Vás!“ Obdivoval som to opanovanie citov. My mužovia sme neschopní toho, len útle ženské srdce k vôli milovanému sa zapre; my ľúbime sebe k vôli, žena ľúbi k vôli nám; my ľúbime, aby sme my šťastní boli, žena ľúbi, aby v šťastí našom našla šťastie svoje. To sebazaprenie ma ešte väčšmi rozohnilo a utvrdilo v tom, neďať sa zbaviť pre nádejnú skvelú budúcnosť skutočnej blaženosti. —

Veselé tváre očakávaly ma doma; matka shladúvala batožinu, opravujúc staré šaty, otec vyratoval kolko tvrdých toliarov treba mi bude k zakúpeniu nových.

„Na šťastnú hodinu si sa narodil, syn môj,“ vítala ma matka, „keď rovno medzi ablegátov sa dostaneš!“

„Nežiadam si toho šťastia, vetím, radšej len doma ostanem.“

„Ako? doma? — V Kňazkovej sa nevyučíš ani za vicišpána, ani za ablegáta, musíš ísť do sveta. Pravda, rada fa mám doma, ale keď otec hovorí, a ten s múdrymi pány obcuje, že musíš ďalej, pristávam na slová otcove.“

„Ale mamička — poviem prosebným hlasom — či vás samotných doma nechať? Starnete, slabnete a hospodárstvo potrebuje mladú silu. Vdačne sa vzdám všetkých výhladov na vicišpánstvo a ablegátstvo, keď len drahým rodičom môžem byť na pomoci.“

Mamička bola odzbrojená, slzy radosti lialy sa jej po tvári, slovám mojím verila a ja som úfal v nej výtečného prímluvca u otca naleznuť.

Priblížime sa k otcovi. Matka uradostená nad tolkou láskou synovskou, opätovala pred otcom všetky tie dôkazy, ktoré som za príčinu môjho ostatia doma bol použiť.

„Ty lahkoverná žena,“ nie veľmi priaznivým pre mňa spôsobom započal otec, „myslíš, že to všetko pravda, čo ti drahý synáček nahovoril? Bol som pripravený na jeho odpor, ale, že matka na jeho stranu si zastane, som nemyslel. Dávno sprevádzam kroky jeho a viem, že pán učiteľ rád by videl svoju dcéru čo urodzenú paňu Khnassko a mladý pán sadol na lep. Pre Aničku učiteľovu sa mu nechce z domu a nie pre nás. Či tak, pán syn?“

Miesto odpovede sklopím oči do zeme, bokom pozrem na matku, chtiac zvedieť, či aj ona prisvedčí slovám otcovým? Zdalo sa, že argumentácia účinkovala.

„Vidím,“ pokračuje otec, „že som uhodil klínce na hlavu; tak že mi povedz, čo zamýšľaš s Aničkou?“

Povzbudený miernejším hlasom otcovým rečiem: „Vezmem si ju za ženu a budeme hospodáriť.“

„Pekné myšlienky,“ rozvažuje otec; „či si ale pomyslel, čo je to? — Na krátko ti vysvetlím vec. Ženíme sa preto, aby sme si samotný život osladili; pri ženení musíme hladieť na to, aby žena bola bohatá, pri chudobe o sladkosti života ani reči byť nemôže — všetko hovorím zo zkušnosti; ďalej na to, aby bola pekná; špatná tvár ani bohatstvo celkom neokrášli; hladieť na to, aby bola vzdelaná, vzdelaný človek potrebuje spoločnicu života, s ktorou nielen o koscoch, hrabáčoch, chlebe a statku, ale aj o vyšších veciach shovárať sa môžeš, veď som snád na darmo tolké peniaze na tvoje školy nevy-

hodil? Konečne na to, aby bola z dobrého rodu, ktorý za svojho novotného priateľa platné slovo predniesť môže.“

Vidiac, že smelé vystúpenie mi len osožiť môže, dal som sa do vysvetľovania slov otcových na moju stranu: „Všetko to som našiel u Aničky,“ — tvár otcova sa zvedavosťou nahaňovala — „ona je bohatá, má dvoje zdravých rúk a chuť do práce, je pekná,“ — otec pokýval hlavou — „je vzdelaná, statočne si vedie, má srdce na pravom mieste, rada ma bude mať; čo sa týče dobrého rodu, ani na tom niet pochyby, poctivosť rodičovská je najlepším odporúčením pre dcéru.“

„Bude z teba aplegát,“ ironicky poznamenal otec, „znáš sa vyrúbať. Jedno ti mám sdeliť, čo bezprostredne ženie predchádza. Kto sa chce ženiť, musí mať zabezpečenú postaf. My sme vyžili na našom skromnom majetku, keď sa ty so sestrami podelíš, neostane ti ani polovička. Ja čo otec, pečujúci o dobro svojích detí, chcem ti lepšiu budúcnosť zabezpečiť. Ako vidno, aj sám svojou výrečnosťou ukazuješ schopnosti k vyššiemu; o dva dni pôjdeš do Prešporku. To je moje posledné slovo!“

S otcom nedalo sa žartovať. Vybral som sa ešte raz do školy — na rozlúčku. Tam ma čakalo prekvapenie; miesto dosavádneho

radostného prijatia našiel som srazených a pán učiteľ podal mi list, ktorý práve v rukách držal. List, na ktorom som písmo otca môjho poznal, znel:

Vládny pán učiteľ!

Za moje dosavádne dobrodenia odmeňujete sa nevďačnosťou. Môjho syna hladíte odvieť od tej cesty, na ktorej jedine šťastným byť môže. Nemyslíte, že vôľu svoju neprevediem, on pôjde a ubezpečujem Vás, že Vaša dcéra dľa túžeb Vašich mojou nevestou nikdy nebude.

Ostávam v Kňazkovej

Ondrej Khnassko.

Mlčky podal som list nazpät stotočnému mužovi, ktorý tolkej urážky nikdy nezaslúžil a slzami pretrhovaným hlasom prosil za odpustenie. Pán učiteľ mňa tešil, ač sám potešenia potreboval. Aničku som nevidel a na môj dotaz odpovedali jaksi v rozpakoch, že šla do susednej Dubovej priateľku svoju navštíviť. Ťažko mi padlo odchodiť zo školy bez toho, aby som Aničku neodprosil, keď z rozpakov rodičovských patrné bolo, že Anička následkom môjho otcovho listu pre vyhnutie podozrenia schválne vyhla rozlúčeniu. Odišiel som zarmútený a na druhý deň s ťažkým srdcom opúšťal Kňazkovú.

(Dokončenie nasleduje.)

Zmyja.

Román básnický od *Slovakého*.

(Pokračovanie.)

Pieseň II. — Plačka.

S dupotom koňa letí cez stránu,
To pán náš, Zmyja, hetman na Niži!
Nohy koňove rosou zplákané,
Zpod kopyt letia vrany zplašené,
I celé krdle sadly na kríži. —
Medzi trávou sa kalpak červenie,
Zbroj ocelová blyští v burane:
„Vítaj hetmane! — Vítaj hetmane!“
„Daj Bože šťastia! — Čo slýchať v Siči?
Šumia vetrilá? — Čajka hotová?
Či nám krdel vrán zlú vešť nekričí?
Či naša ešte vinka Dnieprová
Ako plynula, plynie do mora?
Ha! Tak? — To dobre. — Kým blysne zora,
Buďte hotoví! Teraz nech nová

Zavznejte pieseň. — Pohár do kola.
Lež kde môj kopov? — Pustiť kopova!
A kde môj sokol? — Pustiť sokola!“

Stráž psov hetmanských, vtáčnik hetmana,
Deti nie letne vyšly z družiny,
Zbladly oboje pocitom viny,
Bo vyčítaly hnev z očí pána.
I rečie starší: „nešťastné lovy!
Musely v tom byť nejaké čary. —
Kde pred tým ležal jelen stepový
Teraz ubratí v zbroji Tatári
Trúdili chrtý i krydla vtákov,
Od striel tatárskych nám šesť kozákov
V prostried stepových padlo údolov,
I šesť chrtanov i šesť sokolov —
Tatár Ti zabil psa i sokola!“

„Ha podlosť, klamstvo!“ — hetman zavolá,
 „Keď polom jačí váš lomož divý,
 Zver moja padá a — Tatár živý!
 Znáš ja vybadať pravdu za mhlami,
 Znáš vaše slová krivoprisažné!
 Znáte tú obruč — prsteň s zvoncami?
 Smrťou vám zvoní zvonce mosadzné!“
 Snáď že obojok chrta poznali,
 Hlas smrti z zvuku zvoncov vyhľadli,
 Oba zachveli, oba obľadli.
 Slza jim očí blankyt krištáli. —

„Stráž, čo do mojích klam očí nesla,“
 Prerečie Zmyja, „nechať osudu,
 Vsadiť do čajky, v čajke bez vesla
 Do Dnieprového vystaviť prúdu!“

Odišiel hetman. — Vravý povstaly:
 Odkiaľ vie Zmyja o našich lovách?
 Či mu priniesli prsteň Tatári?
 Či dakde skrytý sám bol v parovách?
 V rôznych domysloch zavznela struna,
 I mizne hádky starosť daromná. —
 Pieseň, — kozáckej na stepách dумы
 Mieša sa s echom — divá, čarovná. —
 Bo kedy kozák o bájach nesmie?
 Možno dômysly rozkvitnú z piesne. —

Povešť kozácka.

Rusalka.

Nad mohylou v mhlách vysoko
 Kráži sokol, sadne na križ,
 Pod tým križom spí hlboko
 Hetman, pánom zvala ho Niž.

Ešte slávu Záporožia
 Ako mesiac bľadý, nový,
 Ponad more ruka božia
 Neprenesla na ostrovy.

Na ostrovoch hlohy dávne
 I samotná ruža bľadla,
 Zapenené brehy skalné
 Mhlily blankyt vód zrkadla.

Pri rusalke stán hetmana
 Osvecuje luna ladná,
 Jeho milá v mhle ubraná,
 V mhle Dnieprovej, zimná, chladná. —

Bars mrazivé sú jej vňady,
 Zažihala čiernym okom.
 „Lúby!“ povie, „tam hromady
 Polných ruží nad potokom.

„Zvonkov barvu hľad blankytnú!
 Príde kosa — je po krásach!
 Lež s ružami keď prekvitnú,
 Rozkvitajú v mojích vlasoch.

„Dychom mŕtvych na tom svete
 Žijem, kvitnem sťa mohyla —
 Čo po lúkach, čo po kvete?
 Nech tam zoschnú — by ja žila!“

„Ha — preč duša ty diablova,
 Lásku neznám, nenavrátim!“
 „Zarickaš sa? — Škoda slova!
 Zas zavoláš — zas' sa vrátim.“

Rusalka sa v mhu premení. —
 Tisíce hviezd nocou sviefa
 Z lodiek, smolnic pri plameni
 Do vód Dniepra siete letia. —

Hetman smutný, nič nevraví,
 Zvolna plynie loď hetmana,
 Pred ňou postat' z mhlístej chunáry
 Plameňami malovaná.

Taká pekná — nad vlnami
 Stojí lepá, sťa svätica,
 Z poly žiaria plameňami,
 Z poly mesiac striebri líca. —

V rozčulení neprítomne
 Bars to duši možno zhuba,
 Volá hetman: „poď sem ku mne,
 Poď sem ku mne, moja lúba!“

Hetman dal sa zväbiť víadom
 I upadol v sieť divadla,
 Bars jej duša zimným chladom
 Na tvár rôzne barvy kládla.

Zavše pekná z hlohov polných,
 Ruže venčia zlaté vlasy
 I kradnuté z vetrov voľných
 Mhlísté šaty zlátia krásy. —

Kde zarastal háj odludný,
 Jedným slovom, jednou dobou
 Utvorila zámok čudný
 I obvedla zlatou chodbou.

Z koralovej zámok tehly,
 Jedna väža, druhá, tretia
 Pokynutím hor' vybehly,
 Lud ho nazval zámkom čerta.

V zámku ruží šarlátami
 Všetko zdobne okrásliha,
 Stáby rosou, brillantami
 Jasne kvety poiskrila.

Na čalúny hetman hľadí,
 Blesk brillantov okom stíha,
 Srdce klesne, — i bez vlády
 Pre rusalku už ostýda. —

Tá bars zimná pod oblokom,
Zimné srdce hneď odhála:
Rýchlo, rýchlo, čiernym okom
Brillantové blesky krašla.

Kvety brala do vrkočí —
Hetman pozrel — zrakom ztočil —
Brillantmi jej iskria oči —
Hetman ľúbil, hetman rójčil.

„Lúba, tys' z anjelov kola!“
— Náhradu chcem od hetmana,
Daj sokola, daj chrtana,
Zabi chrtu i sokola!“

„Čierna dušo, preč odo mňa,
Pre satana prstom nehne!“
— Zas zavoláš — reč daromná,
Zase prídeš — ja odbehnem —.“

Odplynula . . . Hetman kročí
Zamyslený po komnatách.
„Čo odbehne? — A jej oči
Také čudné — kvety v vlasoch —“

Myslí. Nechce ju zpomenúť —
Z oču dve slzy mu vyšly, —
„Zapomenúť! zapomenúť!“
Nevzpomína ale myslí. —

Na zamhlené chmár blankyty
Vzchodí mesiac — beží pláňou:
„Už môj sokol, chrt zabítý,
A jej nemám, pôjdem za ňou —“

Jak sú milé jarnie chлады,
Vôňa kvetín jak lahodná!
Ponad brehy sosien rady
Srieňom bieli mhma nadvodná. —

Pod skalami v búrke hravej
Tisíce sa vln prelieva,
Nad vlnami v chmárke mhlavej
Stojí čarolepá deva.

Pri jej stopách chrt sa baví
Nespokojný, rozčuleny,
Na ramene sokol plavý
Rozjáženy, nadurený. —

„Jak si krásna!“ hetman zvolá,
„Kto ti môže — kto odolať?“ —
Poď sem, lúba, zplaš sokola,
Chrtu pošli zapolovať.

Tu pod mojích úst plameňom
Rozkreje tá postáť mhlavá
Tu pod sosien, milo, tieňom!“
Okom, rukou prosí blahá.

Lež prst jeho — fažká vina —
Náhodou, či náročne tak —
Na kríž bielu mhu roztína,
Svatý kreslí spasenia znak.

Pred krížom sa mhy rozpadly
Sfa zlámané vód blankyty;
Rusalkine krásy zvädly —
Obraz zhynul v mhlách rozbitý.

Zmizla, — počuť fažké búre
V hĺbke Dniepra, i šum pieskov
Mhla sa zráža, zráža v chmúre
Zatáraných sa pár bleskov.

I rozbité mhy zrkadlá
Spája vetrov noc ozrutná;
Rusalka tu — lež pobfadá,
I je truchla, i je smutná.

I prerečie: „ó môj milý,
Maj sa dobre — hyniem, hyniem,
Jak mňa s vetrom mhy rozbitily,
Tak v ústiskoch sa rozplyniem.“

Darmo prosíš, bláhaš šumne,
Darmo voláš z tamtej skaly,
Lež poď ku mne, lež poď ku mne,
Cesta ku mne cez vód valy.

Mhy tu zimné, ale jasné,
Kde i teba hmha pokryje,
Postáť moja, pozri, hasne,
Lež pri tebe zas ožije.

Sokol živý, chrt tvoj živý,
S tebou ako so sokolom
Pôjdem blúdiť cez tie nivy,
S tebou chodiť dol údolom.

Pôjdem s tebou, — tie mhy šumné
Čo jak krištál ma ovialy,
Zostanú mi, — ó poď ku mne,
Cesta ku mne cez tie valy!“

Hetman kochal, — opojený —
Hetman vrele ľúbil zvyknul,
Z brehu pozrel v Dniepra peny,
Padol do vln i — zaniknul.

Keď ho skryly vln záchvaty,
Potrieskaly v prach granity,
Dušu zbavil obraz svatý,
Na prsiach mal kríž vyrytý.

Tak od hriechu poškvrn čistý
Vzletnul v neba jasné stropy,
Za ním vzletel sokol mhlitý,
Chrt rusalky nechal stopy. —

A rusalka nad ostrovy
 Sama jedna v slzách volá:
 „Kedy, kedy hetman nový
 Dá mi srdce, psa, sokola?“

Skončená pieseň a na čarovnú
 Rástly dômysly divé i divné. —
 Miluje hetman náš vln kráľovnu,
 Tak voslep letí v prepašť i hynie!
 Vše je samotný, nikdy nie s nami,
 Vše po cimiteroch nad mohylami.

Tichšie! — Tam západ krvoruzový
 Pozlátal stepy, jarky, parovy.
 I hasne slnce, i počut z diali
 Jak o breh bijú zpenené valy.

Tichšie! tu smutných mohýl posteľ.
 I ostatnie už západu blesky
 Zláťa*) troch cerkvi väzice biele,
 Čo nad pobrežné vybehly stromy,
 I tisíc hrobov kde cez prielomy
 Rakiev trúčlivých veká svietily.
 Ó divá Sičo! — tvoje mohyly
 Z piesku tvorené i rozsypavé
 Pod nohy krokom tak zanikajú,
 Že v mhlách strieborných duše túlavé
 Včerajšie hroby nájsť si neznajú. —

Tam bielu postat slnce ohrieva,
 Poznať ti dáva jej vybledlá tvár,
 Že to trúčlivá mohýl je deva,
 Že to Sičových žialna plačka má. —
 Stála na veku truhly práchnivej,
 Vietor jej čierne vlasy roznášal
 Po bládých lícach, tvári plačlivej,
 Zroseným ruží vencom zatriasal.
 Vraví, že niekdy plačka tá mala
 Čelo veselé, líca rumenné,
 Lež donútená plakať — plakala,
 A teraz smysly má pomútené
 Ustavným plačom a od slz očí. —

To hetman Zmyja na cimiter kročí. —
 Zastal na hrobe. — „Vítaj mi Xeni!
 Vítaj ó slávna plačko pohrabu,
 Ty nás modlitbou porúčaš nebu —
 Tvojou pieseňkou v hroboch usnení
 Sen máme tichý, keď zbroj hrdzavá
 Zimnou sa rosou zeme napája.
 Ztratil som vtáka i chrtu môjho.
 Verní mi boli — a to bolestné!
 Ak hodné tvorstvo zpevu je tvojho,
 Chrt môj i sokol hoden tiež piesne,
 Zpievaj nad nami!“ „Šalieš môj milý!
 Ja nie som otrok prosieb bláznivých,
 Čuješ úžasný ruch tej mohyly
 I desný škripot križov práchnivých?
 Jak s divým tleskom rybička malá,
 Nad blankýt vôd sa hádže k nebesám?
 Hlas môj je smutný, keď bych spievala

*) Zlátie = víchrami zbúrené piesky.

Všetky tie divé zvuky pomiešam, —
 Ticho!“ Lež hetman neslúchal slová.
 Zrak mal meravý. — Medzi trstiny
 Vzíera sa čudná — vlna Dnieprová. —
 Do brál sa prikrých vlny zaprely,
 Na bralách divé rástly kaliny —
 I moch červený, sosny visely.
 A k brehu čajka s vlnami letí,
 I už zavisla na skál odlomy
 A v čajke dvoje sedelo detí. —
 Čajka s valami do brál zalomí,
 Tisne o prekot v otvor sa úzky.
 Tie deti zhltnú Dnieprove valy!
 Mladšie chytilo ruže halúžky,
 Čo z príkrej, nahej visely skaly;
 S halúžkou kvetu v prepašť padalo.
 Staršie po sosnách cestu si razí,
 Nadarmo ruku bratu podalo,
 Čuje lomoz vln v úžasnom znení,
 S plačom modlitieb volá výrazy
 I padá s krikom v priepašťné peny. —

I nič nevyšlo z vln tajomnice.
 Nič z hlbokého srdca hetmana.
 Dľaň svoju vložil do rúk device,
 Tá ho zhúlená i roztáraná
 Vedie do cerkvi. — V cerkvi tak bájne
 Postriebril šiby mesiac na nove. —
 Do srdca tisknú pocity tajné
 Šiby cvendžiace v rámnom olove;
 Cez otvorené krovu škuliny
 Vhliadaly kvetom divé kaliny.
 „Čo to znamená?“ tak hetman sloví —
 „Čujem hlas smutný, plač usedavý,
 Či to osudné huhanie sovy,
 Či ty cirkevné rušáš zástavy,
 Že sa bez vetra rúša tá tíša?“

— „Lúby, zástavy pokojne visia,
 Možno jich rúša oddych mohyly. —
 Čoho sa bojíš, čoho, môj milý?
 Poď za mnou!“ Vzala lampu z oltára,
 Podzemných tíšim dvere otvára. —
 Ó to byť tupý, nemý, desný je!
 Tu polámané Turkov kopije;
 V zpráchnelých doskách v bráni ubraní
 Ležia na vôkol spiaci hetmani. —
 A ako kázal obyčaj grécky:
 Každý mal v rukách svaté obrazy,
 Na nich modlitieb tajné výrazy —
 V ústach vtisnutý piastor turecký. —
 Xeni nad malou truhlou zastala
 I chevejúcimi strachom rukami
 Čierny z nej čalún zvolna zošňala,
 Čalún horkými zliaty slzami. —
 Čo za div? . . . Dieťa pod čalúnami
 Pekné i živé. — Xeni pobľadia
 I pred hetmanom prosiac slzami
 Zopíala ruky, — i na zem padla. —
 „Môj lúby, dieťa — to dieťa,“ sloví,

„Teraz sa v temných hrobch ukrýva,
Lúby, nech pop nás potajne spojí,
Pop mojím otcom. — Ja nešťastlivá!
Slzy vylievam na pohrd svetu,
Keď pletiem z polnej ruže závoje,
Chvejúce lísta padá mi z kvetu,

Všetko usichá, všetko čo moje —
Posmechom svet ma potupil lstivý,
Stutuj sa lúby!“

Daromné slová,

Hetman odišiel — i rehot divý
Zavrela v zemi tíša hrobová. —

(Pokračovanie nasleduje.)

Prekvapení.

Veselohra v jednom dejstve.

(Dokončenie.)

8. Výstup.

Fedor, pozdejšie **Hermína**.

Fedor (vníde, po chvíli). Aha, tu bola, tam ide zahradou. Oj! veď ju ja dohoním. — Hla, hla! a tu nechala svoje kresby. (Prezerá Hermíninu zanechanú tašku.) Dobre! vložíme do toho i náš príspevok. (Položí obraz.) Vracia sa. Dobre. Skryjem sa, ale tak, abych videl, akú tvár urobí. (Skrýje sa stranou.)

Hermína Starý zahradník hovorí s tetkou. Nebudem jich myliť. (Odloží kytku ku taške. Zpozoruje Fedorom položený obraz, obzerá ho.) Ach! to je krásno, ach, to je rozkošné! (Tlapká rukami.) Len sem, môj umelecký pán bratranec! Už viem, že tu niekde ukrývate sa.

Fedor (s úsmechom predkročí).

Hermína (podá mu ruku). Vďaka za ten krásny obraz! Neomylné ja ho mám dostať?

Fedor. Doista! môj dar k narodeninám, jestli sa vám zdá. Poznáte to miesto?

Hermína. Aká to zase otázka! či sa držíte za tak obmedzeného majstra, alebo mňa za tak obmedzenú žiačku, žeby som raj vami nakreslený nemala poznať? (Hľadia na kresbu.) Ako útle a dôrazne kreslené sú ratolesti smutnej vrby, žeby jich mala chuť trhať. Kto by to mimo vás tak vyčaril znal!

Fedor (pristúpi bližšie k Hermíne a ukazuje prstom na kresbu.) A tuto? táto ženská, kto to byť môže?

Hermína (so štvieráčivým úsmechom). Bez pochyby pani Javorská! ak to len nemám byť naostatok ja?

Fedor. To ponechávam vášmu rozhodnutiu. Hermína, nechcely by ste ma oblažiť bozkom?

Hermína. Bozkom? (Zamyslí sa a pozre na neho.) A či by to bolo i slušné? Ach,

tetka ma teraz od rána do večera neprestajne morí s tak mnohými vecmi, ktoré majú byť slušné a neslušné, že počínam už sama stávať sa neslušnou. A prečo a načo to všetko? Len vraj preto, že som už dnes sedemnást rokov stará.

Fedor. Nuž dobre tedy; aby som odstránil vaše pochybnosti, obráťme celú túto záležitosť naopak: Či mi dovolíte, aby som vás smel pobožkať?

Hermína. Ale — a či je to naozaj tak veľký rozdiel?

Fedor (obejme ju nežne ramenom a pobožká ju).

Hermína (vyšmikne sa z objatia).

Fedor (drží jej ruku). Hermínka, chceš byť mojou — mojou na celý život?

Hermína. Tvojou? ach rada! žiadneho jiného! Ale nesmieš to nikomu povedať.

Fedor. Ba ešte čo: hneď a hneď má to zvedieť celý svet. Hermína, moja krásna, spanilá Hermínka! Ty — mojou mladuchou!

Hermína. Mladuchou? (Akoby zo sna zobudila sa.) Ach pravda! Fedor! môj lúby Fedor! Ale čo na to povedia ľudia? Tetka a ujček — na ostatok ani to nie je slušné!

Fedor. Čo ty, srdce moje, robíš, to je vždy slušné. Na to môžeš spoliehať. No a teraz pod, aby sme sa spolu predstavili svetu. Šťastie je najlepším hosťom slavnosti dnešnej!

Hermína. Nie, Fedor, prosím ňu — no a prvú prosbu mi len splníš? no však? To jest prvú, odkedy som tvojou mladuchou —

Fedor. Veď ti ja ešte nejednu musím vyplniť, kráľovna srdca môjho! rozumieš tomu tajemstvu tak prosíš, že každé nie obráti sa v áno a ovšem. A ako zneje tá prvá prosba?

Hermína. Povedz ty to sám tetke, aby už znala, keď ku nej prídem. Vidíš, ja sa nebojím — nie, celého sveta nie, lebo pri tebe cítim sa byť celkom jistou. Ale, vidíš — ja sa ešte troštičku stydím ako tvoja nevesta ukázať sa svetu. Veď to druhý raz už ináč bude.

Fedor (obejme ju, a ona svoje ramená obvinie okolo jeho šije, vrelý bozk). Mladucha rozkazuje, ako ľahko poslúcha sa taký rozkaz! Naplním na vlas vôľu tvoju!

Hermína. Nechám ťa tu, lebo tu najskôr dočkáš tetku. Ja idem do parku. Znáš už, kde ťa budem čakať! (Odbehne, rukou mu zaslúce bozk.)

Fedor (hladí nežne a s úľubou za ňou). Znáš. To je to na mojom dnešnom dare nakreslené miesto, ktoré sme nazvali rajom. Áno, našim obapolným rajom. (Pozre v druhú stranu, kýva a volá:) Pani Javorská!

9. Výstup.

Fedor. Eva Javorská.

Eva (vníde, v jednej ruke kuchyňský nôž, v druhej hlávku kapusty). Ráčite rozkázať, pán barón?

Fedor (ku nej). Počujte, pani Javorská, pristúpte celkom blízko ku mne. Chcem vám niečo sdôveriť, čo ešte žiadna ľudská duša nezná. Ale mlč! jazyk za zubami!

Eva (hladí s veľkou zvedavosťou na neho).

Fedor. Dnes je tu vera a oddavky! (Odbehne.)

Eva. Svatý Michal s Martinom! (Nôž i hlávka kapusty vypadnú jej z ruky; zalomí rukami.) Akoby už nebolo dosť starostí so sviatkom narodeniu! ešte i vera a oddavky! Svatá pravda, že nešťastie nikdy samo nepríde! — A to teraz nosiť na srdci, a nikomu nesmieť povedať, až kým to nebude znať celý svet. Milý, večný Bože! ťažko ma tresceš za moje hriechy! —

10. Výstup.

Kristian. Eva.

Kristian (vníde).

Eva (zpozoruje ho). Ach! pán Sviatočný!

Kristian (nevrl). Čože je?

Eva. Podte sem, strach mi podlamuje nohy, musím si sadnúť! (Sadne si.)

Kristian (starostlive). No tak len hovorte, Evička, čo je?

Eva. Videla som sa blížif — už celkom z ďaleka: a hľa tu je už to nešťastie — nie pre mňa, lebo ja naposled i s tým spokojná budem, ale pre vás, pre vás, pán Sviatočný!

Kristian. No či už raz dozviem sa?

Eva. Ach tak, vy ešte o ničom neviete. Oddavky a vera tu v dome sú jisté.

Kristian. Oddavky? vera? naša osvietená pani a pán barón z Vľanova?

Eva. Prirodzene. Ktožeby mohol byť jiný? Lutujem vás, lebo odo dneška viem, ako o tom smýšľate. Ale to mi môžete veriť: neprenáhlite sa, a dobre pamätajte, že ten, ktorý prešiel cez Dunaj, ten prejde i cez Váh.

Kristian (zadumený hladí). Nie, so mnou a novým pánom to nepôjde; nie je možno udržať rešpekt, a bez rešpektu nemožno zase ostať v týchto pomeroch.

Eva. Pán Sviatočný! len žiadno prenáhlenie: chladná voda škodí rozpotenému vždy!

Kristian. Keby som bol aspoň správcom domu, tak by asnaď išlo; toto postavenie sblížilo by ma k pánovi, a rešpekt by bol možný. Ale jednoduchý komorník, — nie, musím preč. Pôjdem do Pešte a usalaším sa ako komissionár. Tam budem svojím vlastným pánom.

Eva (zasmeje sa). Bože odpusť moje hriechy, že sa smejem, keď jiní ľudia vrhajú sa do nešťastia. Vlastným pánom hovoríte, pán Sviatočný? Poviem vám čosi. S otvorenými očima snívate, a keby to ešte bol sen, ale len bubliny a peny na vode. Vlastným pánom! Utešené panstvo: služba je služba. Keď budete komissionárom, kto bude vašim pánom? Celý svet bude pánom vašim, to, čo v divadle publikum volajú. Tuto rozkazuje vám len jedna hlava — tam rozkazujú vám všetky hlavy. Skúsíte to, keď bude pozde: veľa hláv — veľa smyslov; áno pravda je to: koľko hláv, tolko klobúkov. A vaše sevcovské kontá, tie tiež skúsia, že je jiná služba. Nie, pán Sviatočný, ja už dosť skoro budem mať svojich 40 rokov, mňa nepreviedete cez lavičku.

Kristian (mimo obyčaja krotko). Ale ja to nevydržím, to sa protiví môjmu vnútornému človekovi. Tedy musím preč.

Eva. Lahšie povedané, ako urobené. Človek má hľadeť i na zadné kolesá, to jest uvážiť následky. Silný muž ste, pane Sviatočný: z ocele a železa nie je nikto. Nechcem sa chvastať, lebo vlastná chvála smrdí! toho ma uchovaj Boh! Ale keď sa tak tu i tu cítite byť chorlavým, môj té a moje flajstre vždy divy robily bez doktora a apatekára! Či to i jinde najdete?

Kristian. Poďte so mnou, Evička. Sporitelná má nejednu zlatovečku moju. Mohli by ste mi byť gazdinou.

Eva. Tak? myslíte, pane Sviatočný? To mi je už len moja povest' milšia, nežli žeby som šla do služby k samotnému mužovi. Ja i sama vyžijem z mojích kuchárskych vedomostí, a sporiteľňa, čo sa toho tyka, tá tiež dobre zná Evu Javorskú. Nuž tak.

Kristian. A je toho mnoho?

Eva. Viac ako potrebujem.

Kristian. Hm! a akožeby bolo, keby sme spoločne niečo podujali? Zasluby byly by spoločné, a ja bych sa nerozlúčil s vami, a tak ani jedon neostali by sme o samote v šírom svete?

Eva. Vždy lepšie a lepšie! (Stane a podopre boky.) Nuž toto je spôsob hovoriť s poctivou ženskou? Nie, pán komorník nepotrebuje znížiť sa až ku mne, a ja nedriapem sa k nemu. Punktum. Teraz je celá vec zakončená. Povedala som vám, čo som vám vlastne ani povedať nemala, lebo mi bolo zakázané — len z čistého srdca urobila som to, z kresťanskej lásky, aby vás náhle neprekvapilo, lebo ste plnokrevný, i vaša postava, — no nuž veď známe, čo to môže znamenať. Ak tá vec s oddavkami ostane tajemstvom, to si musím vyprosiť, pán Sviatočný.

Kristian. No veď hej! Či už niekto asnaď o mne povedal, že som klebetnou babou a že roznášam klebety po svete? Ja radnej hovorím menej ako viac — tak ma pozná svet!

Eva. Vaše slovo mám. A čo ďalej má prísť, nech príde, ja som so sebou na čistom. Mňa nikto nedostane z tejto služby, ak ma panstvo neoddoženie — a toho ma uchovaj, Bože! Ak chcete v cudzine pokúsiť sa o šťastie,

z mojej strany, pán Sviatočný — šťastlivú cestu. Ako zodpoviete pred vlastným svedomím, opustiť takýto dom, — nuž ovšem, to je vašou vecou, mňa do toho nič. A teraz nemám viac času. Musím dohotoviť moju tortu. Na šťastie nebolo na nej ešte nápisu, teraz musím zpomenuť oddavky. Ach, človek je vždy v rozpakoch. Dve hrdličky, ako sa cukrujú, či srdce a amora? to nie som v stave. Ach, napíšem len do venca ružového: vivat Paulina et Ctibor!

Kristian. Vivant!

Eva. Eh! čo vivant? vždy a všade bolo len vivat!

Kristian. Kež jich je viac: vivant, keď jedon: vivat!

Eva. A keď osvietený nebožký barón prišiel sem, a všetci ľudia z panstva ho čakali, tiež kričali: vivat a nie vivant, trebars jich na tisíce bolo.

Kristian. Ale osvietený barón bol len jedon!

Eva. Nož veď i teraz je len jedon barón a jedna pani barónka!

Kristian. Beata simplicitas! (S vážnosťou odíde.)

Eva. Tak to bude najlepšie: vivat Paulina et Ctibor! No ale teraz do práce. Ach Bože! tam ide osvietená pani, skoro do kuchyne! (Vezme zo zeme nôž a kapustnú hlávku a odbehne.)

11. Výstup.

Barónka, pozdejší **Fedor**.

Barónka (vnúde zo zahrady). Divno, že mladý barón z Vlkanova mi dosiaľ ani dobré ráno nevinšoval. A predsa od neho by mi to veľmi milým bolo. V rozhodnom okamžení pretrhnul nás major, lebo som už v rozpakoch bola: ako odpovedať Ctiborovi; a už chcel vypovedať to osudné meno — nie, ako suseda, ako švagra, ako priateľa ctím a vážim si ho, ale —

Fedor (strmo vkročí). Moja milostivá tetuška (bozká jej ruku), prosím za odpustenie, že vás len teraz pozdravujem. Hľadal som vás už dosť dlho, a teším sa, že konečne mi šťastie prialo to najst', čo som hľadal.

Barónka. Vítam vás, milý bratranec! Čože mám vlastne už počať, keď je namietka zo-

slabená a podvrátená ešte skôr, nežli vyslovená bola? Na tento útlý obrat diplomatov len to odpovedať môžem: vskutku boli ste čakany. Ale predovšetkým poobzerajte že sa tu, chcem zvať, či naše prípravy nachodia váš súhlas a schválenie?

Fedor (obzerá sa dookola). Všetko výborne, všetko krásne; ako to pravda v dome vašom ani ináčce byť nemôže; lebo moja milostivá tetuška dbá o to, aby dobrý vkus panoval vo všetkom. Ale teraz bych chcel všemohúcej a neohraničenej panej tohto domu predniesť opovážlivú žiadosť, mal bych upraviť ku nej smelú prosbu.

Barónka. Vy — ku mne, milý bratranec?

Fedor. Ja — ku vám, drahá tetuška. Vaša ruka je zvyklá udeľovať šťastie, preto chcel by som i ja z tejto ruky obdržať svoje šťastie.

Barónka. Ako — ako to mám rozumeť?

12. Výstup.

Ctibor. Predošli.

Fedor (k *Ctiborovi*). Drahý, milý ujčok, prichodíš v najlepšom okamžení, keď chcem položiť základ svojho šťastia. (Obráťac sa k *barónke*.) Prosím o ruku slečny Hermíny.

Ctibor (prekvapený). Hermína — a ty?

Barónka. Vy — a Hermína?

Fedor. Áno — slečna Hermína a ja! Či je to niečo tak podivného? Veru nemyslel som, že to prekvapenie zapríčiní. Hermína privolila už; ale ja svoje šťastie len potom chcem držať za jisté, keď i vy, milostivá tetuška, udelíte nám svoje privolenie!

Ctibor. No u mňa znamenite podarilo sa ti prekvapenie!

Barónka. I u mňa, — milý bratranec — načo to tajiť? Ale že moje privolenie nepodlieha žiadnej pochybnosti, keď jedná sa o šťastie vášho života, o tom ste len asnaď nepochybovali?

Fedor. Moja povďačnosť nech najde ohlas z úst Hermíny! (Odbehne do zahrady.)

Ctibor (stranou). Tak rúca sa povetrný hrad môj na kopu. Ale dobre, že mi major usporil rozpaky, u Hermíny dostať košík!

Barónka (stranou). Tak uletuje šťastie, ktorému zdalo sa, že sú krydla obstryhané.

Ale dobre, že neudala sa žiadna náhoda, ktorá by bola prezradila Fedorovi city môjho srdca.

(Krátka prestávka.)

Barónka. Ach pravda — o čom že bola predtým reč, milý švagre?

Ctibor (zadivený). Ach áno — i ja som o tom myslel, oženit sa, pani švegerina, lebo mi — zdalo sa, že rozličné dôvody za to hovoria. To som vám vyprával, ctená pani švegerina.

Barónka. Ach tak je, áno!

Ctibor. Ovšem. Ale mne neprichodilo tak ľahkomyslné vrhnúť sa do prúdu. Lebo odkedy je môj bratovec pri mne, naučil som sa cenit nepretržené zamieňanie myšlienok, čoho nemá ten, ktorý stojí samotný — ku jeho škode, môžem veru povedať. Veď je človek nie vždy dobre naladený — a v súhlase — veru nie. Ale človek očuje cudzé náhlady, — to chráni pred jednostrannosťou; povstane škriepka, a táto vedie k jasnote, ku pravde. Každá odstránená mýlka nie je ztrátou, ale značným ziskom. Tak učí každý, tak sa učí každý, a ziskom, ktorý dosiahne, neztratí ničoho ten druhý. To dozajista i vy cítite, milá, ctená pani švegerina, v pomere panujúcom medzi vami a slečnou Hermínou — ktorý tiež už teraz bliži sa k zakončeniu.

Barónka (zamyslená mlčí).

Ctibor. A tu zrazu vybuchne mladý pánko s jeho oddavkami. Tratíme oba: ja — Hermínu, vy — Fedora; — nie, naopak chcel som povedať: ja ztratím Fedora, a vy ztratíte Hermínu. Ale je to jednaké nešťastie, oba stojíme už teraz o samote.

13. Výstup.

Eva. Predošli.

Eva (nesie tortu a položí ju na stôl, pokukáuc prstom na nápis). Na to nech otec nebeský vyleje svoje požehnanie! — Ale nechcem milostivým panstvám byť na prekážke; keď je lad preborený, možno si myseľ, že jest mnoho čo hovoriť, a preto lepšie, keď je samota. (Odíde.)

Ctibor (hľadá na tortu, usmieva sa).

Barónka (pozoruje tortu, úsmech na tvári).

Ctibor. Vivat Paulina et Ctibor! Ctená pani švegerina! či proroctvo tej torty má ostať lhárstvom? či by sme nemohli tak urobiť, aby pani Javorská mala pravdu?

Barónka. Myslíte —?

Ctibor. Myslím, že vám tu ponúkam vernú ruku a k tomu poctivé srdce. Či pristanete?

Barónka. A či neurobíme prenáhlený krok?

Ctibor. Nie! (chytí jej ruku) lebo sa známe, a i to vieme, že si vzájomne dôverovať môžeme.

14. Výstup.

Fedor. Hermína. Major. Predošli.

Fedor (vedie Hermínu k barónke). Mám česť predstaviť svoju mladuchu.

Hermína (padne barónke okolo krku). Tetuška!

Ctibor. A ja moju!

Fedor. Moje najsrdečnejšie blahoželanie, drahý ujček. Ale medzi nami rečeno, mňa si neprekvapil.

Ctibor. Nie?

Fedor. S istotou čakal som taký obrat!

Barónka (k Fedorovi). Z rúk mojich chceli ste prijať svoje šťastie: tu vám ho oddávam.

Fedor (bozká jej ruku). Dnešný deň je krásne oslávený.

Major (stranou). Čo to má byť? Vzдор mojej ostrážitosti takto oklamaný? To je trpké prekvapenie; nie jednu, ale obe utratíť. (Nahlas násilne koktá.) Dovoľte i mne vysloviť blahoželanie i jednému i druhému páru.

Barónka. Ufám, že vám váš čas dopustí pobaviť sa u nás ešte aspoň do našej obaľnej svatby!

Major. Rád bych to, nesmierne rád urobil, ale moje povinnosti nutne ma volajú už zajtrá do Pešte, a ztade asnaď ešte i ďalej.

Hermína. Ach škoda preškoda, a ja som sa už tak srdečne tešila, že na svojej a tetkinej svatbe budem s vami, pán major, tancovať — vymetáč. No teraz už musím zrieť sa tej radosti. — Aha! veď je pravda. (Obráťac sa k Ctiborovi.) Ujček mój! teraz je vari tu to

príhodné okamženie, tedy prosím o to tvoje veľiké tajemstvo!

Ctibor. Hľadteže ju! nezabudla si naň? Naž — chcel som sa ta vlastne opýtať, či nemáš nič proti tomu, keby som sa ešte raz stal tvojím ujčekom!

Hermína. Tedy tak? — A je to i pravda, že nič inšie?

Barónka (cengá). Teraz ale už je čas k pripravenému stolu!

15. Výstup.

Kristian Sviatočný. Eva Javorská. Predošli.

Eva (k barónke). Sviatočný chce vypovedať službu, osvietená pani; je to posmech!

Barónka. To nemôžem veriť. Kristian, tuto stojí budúci pán tohto domu, teraz to už trochu živšie pôjde u nás. Pán barón z Vikanova ale nechce prepustiť svojho komorníka, a preto, aby všetko v poriadku bolo, dvaja komorníci byť nemôžu, a tak vy oteraz budete správcom domu!

Kristian (s vyjasnenou tvárou). Najpokornejšie a najponíženejšie ďakujem osvietenej pani barónke za toto povýšenie. Áno, všetko bude v poriadku. A jestli je spravcovi domu dovoleno tiež a podobne vstúpiť do svätého stavu manželstva, tak by som si chcel vyvoliť a pripojiť za spoločnicu môjho života tu prítomnú pani Evu Javorskú!

Eva (odvráťac sa a medliac uhlík zásterky). Ale, pán Sviatočný! takto ma zahanbiť!

Ctibor (veselo). Zase nové, asnaď posledné už dnes prekvapenie; a s ním tri manželské páry!

Barónka. A to síce z troch štvrtí roku!

Major (stranou). Len zima ostane svobodná! Pre mňa sú tie radostné prekvapenia tamtých najtrapejším prekvapením! Lebo nimi stroškotaná je posledná bylka mojich nádejí! A teraz už čo? —

(Opona zpadne.)

Dľa cudzej novelettky: *Fr. Jančík.*

Hľad na hviezdu, jak padá . . .

Hľad na hviezdu, jak padá, jasavú;
ruži odním zápyr lúbezný;
zotri vrúcnosť milostnej piesni,
motýlovi barvu ligotavú.

V blato vylej sladkú hrozna šfavu,
šťihly dub vo dvoje rozčesni;
bez kvietkov si predstav čas Vesny,
bezo svetla slnečnú sústavu:

To, súdruh mój! hľa, život mladý,
ak ti zhasne jasných vidín svet
a uvädne viery, lásky kvet.

Ideále sväté nech ti budú!
Chráň si srdce, chráň ducha od bludu —
mladosť peknú nič nenahradí!

Koloman Banskell.

Kráso-život.*)

Kalobiotika od *Karola Szász.*

Chcel som i ja mať žitie krásne
Na pôde žitia zemského,
Jehož radosti zvaly jasné
Ma k sláve bytu blahého.
Bo žiť len tak sta planta žije
Netušiac jara spanilosť,
Tyť, jak zver hôrna, lúčna tyje:
Tak žiť človeku nenie dost!

S úchvatom prázdniť čašu bytu,
Bár z polovice múl to je;
Kochať sa v penách blahobytu,
V ktorých sa perál lesk skveje;
Abych sa mohol blažiť nimi,
Abo sa nimi opojil:
— Tak genius mi nebeskými
Vetil slovy, by som volil!

A ja som volil! — Oh, príroda,
Tys' ma, anjel mój, kojila,
V modru tvoj' očú mne pohoda,
Duša rosu slz tvých pila,
Často kľakám ja v tvojom chráme,
Pod hviezdnyim tvojím sklepením,
Kde i nad temian k neba bráne
Vznášam sa citom, myšlením;

S potôčka šumom štebocem si
A načúvam spev slávika,
Do hlbín tajny tvojej zriem si,
Čo s' málo komu odmyká.
Hniezdo haluze kolembavej,
Čo ruka tvoja strojila,
Búrky sta organ strašnohravej
Duša hrôzoslasť cítila.

Čarovné kúzlo sveta tvojho
Tak ma do výše dvihalo;
V názore jeho oka mójho
Zrak žiaril, srdce plesalo.

Bo storáz šťastný, Stvoriteľu,
Kto v bránach tvojich zastane!
Krásu, hrôzu, slasť cítiť vrelú
Slavnes' všetko stvoril, Pane!

Vo veľvýtvaroch ľudskej ruky
Hľadám tiež tvojej tváry fah;
Zzúť obuv nerobí mi muky
Pri svatine tvojej dverach.
Phídias, Rafael i hudby
Beethovena nebeskej zvuk,
Len tvojej krásy sú to trubdy,
To dych tvoj a čin tvojich rúk.

V duchov veľikých spoločnosti:
Tam som na mieste blaha bol,
I k ním som šiel v takej zbožnosti,
Jak keď v tvoj chrám som zabehol.
Uchvátený presvätým šialom
Shakspeara diela čítal ja,
Keď Milton zronil z neba žialom,
Daute peklom nazpät vzal ma.

Dušou mojou jich dušes' chvely
Jako sa chvie zvuk bitých strún:
A žily moje sa napály,
Ja s nimi stúpil som na trún.
Čo mysleli, cítili oni,
Mój myslel, cítil duch jarý —
Ústy rojily sa mi tóny,
Sta vdýchnutý zvuk z fujary.

Ach, s velikány žiť prekrásne
Vo hviezdnej výši, na večnosť,
Na mliečnu cestu žiarit jasne,
Merať, čo Newt'n, bezkonečnosť,
Nazeráť sa do hlbín mora,
V sopky lono, pri výbuchu,
Znať srdce tajnosti — blaha zora,
To, slasť, život v takom ruchu.

*) Báseň táto bola pôvodcom vo valnom shromaždení „Kisfaludyho spolku“ dňa 9. februára v Pešti uprostred búrneho potlesku prednesená.

Lež prúd žitia i mňa zachvátil,
 Sťa more búrné čln malý;
 Ja peknoúrnú púť neztratil,
 Bár luny čln môj zmietaly;
 Dokonalosť, vysokoletý
 Cieľ, túžba činu vznešená . . .
 Hah, tak žije muž slavoletý,
 Tam i pád slávu znamená.

Chýr svetský mňa neznepekobil
 Sťa Themistokla Marathon.
 Z etíziadosti som sa neboril:
 Hlučnej chvály mňa nezval zvon!
 Len tvoje drahé, sväté meno
 Vyvolalo ma do boja.
 Krásou bariev tvojich zdobeno
 Šiel som, na hlas tvoj, vlasť moja!

Jak iný bol ten život boja,
 Čo nás dvíhal priam, zas ronil;
 Napotila sa dosť tvár moja,
 Sem-tam i klas sa mi klonil.
 I priepaste som zchodil žitia,
 Vichrom i lunou zmietaný . . .
 Však to mi živly preč neschytia:
 Že žil som práci oddaný. —

Žiadal som si mať moc a slávu:
 Stotisticom dobre činiť;
 K spočinu cheel som skloniť hlavu:
 I prítomnosť ľúbo zažiť.
 Však nedaj Bože, dôjst ku tomu,
 — Bo tak nebe usúdilo!
 Konal, viedol som boj, to z domu,
 V ňomž skrovne sa, ticho žilo.

Zas chtiac si žiť sebe samému
 Túziac po stienu a chladu,
 V samote mi ponorenému
 V tichosti bolo žiť sladú.
 O čo som tam von voždy vnove,
 Musel boriť sa v krutosti,
 To som tu našiel pohotove
 V náruči vernej ľubosti!

Tela i ducha živosť, krásu
 Hľadal som a — našiel som ju;
 Tá dáva mi slasť, blaho, spásu,
 Kludom kojí dušu moju.
 Čo prosím, dá mi samochťive,
 Keď krivdím jej, ma nekára,
 Vie stihnúť lety moje snivé,
 Krotí, keď duch sa rozhára;

Dietkam mojím je matkou ľubou,
 Anjelom strážnym, mne i jim;
 Ženy i kojnej stať s úľubou
 Má pri nás so zdarom hojným.
 Samo šťastie mi pripútala,
 Očarila kruh môj cele,
 Povinnosť sa mi sladkou stala,
 Obeť prinášam vesele.

V krásožítí ma vycvičila,
 Užívať slasť časobytu;
 Ku všetkému mňa povzbudila
 Čo je sväté ľubo-citu;
 Neresť, strasť, peč opovrhovať,
 Smať sa zo žravých losu psot;
 I ju, i život vždy milovať . . .
 — Nuž nenie to krásu-život?

Preložil M. Dumnýj.

Anthropologické úvahy,

alebo človek uvažovaný v jednote tela s duchom, so zvláštnym ohľadom na jeho určiteľnosť
 kroz prírodu.

(Dokončenie.)

Človek je tedy v podstate svojej podľa
 ducha božieho stvorený duch. — duch, ktorý
 cíti, myslí, chce a koná; duch osobný, nesmrtný,
 tvoriaci, svobodný, seba povedomý,
 v reči a v dielach svojich sa vyrazajúci; duch
 po stvorivšom ho nestvorenom duchu túziaci
 a ho oslavujúci, ktorý cífac nesmrtnosť
 svoju, to čo koná tak koná, aby večnú platnosť
 malo, a preto sa aj skutkami svojimi
 pre večnosť pripravuje, a už aj na zemi,
 v ľudstve, presláviť sa usiluje, čo aj dosahuje
 ak činí skutky, ktoré nielen pred ľuďmi
 hriešnymi, ale aj u Boha zaľúbenie a milosť

nachodia, ponevác skutky herostratovské sú
 zhanobením ducha ľudského!

Keby duch ľudský nebol na spôsob božieho
 ducha stvorený duch, a iba len snáď taká
 duša, jaká je vo zvieratoch, a jakou ho blúzniví
 francúzski empirici a Darwinovci učiniť
 chceli: vtedy by nebol v stave Boha myslieť,
 Boha poznať, k Bohu sa vznášať, s Bohom
 obcováť a Bohu si vo všetkom počínaní za
 najsvätejší vzor brať. Zvíra je tým čím byť
 má hneď od narodenia: ono nepokračuje a
 neprospeje v ničom; mladý alebo starý pes,
 slon, kôň, to jedno; pod ľudskou opaterou

a cvičením môže byť zviera na istý stupeň dressirované, ale nie zdokonalené. Jediný človek je ten tvor, ktorého určením je zdokonalovať sa v neskončenosť. Rodí sa slabý, nevedomý, nedokonalý, ale stáva sa mocným, vedomým, dokonalejším; čím dlže žije človek, tým môže byť dokonalejším; tu on nezná medzi a hraníc, jediné čo mu tu prekáža, je slabosť tela a mdloba starého veku, teda nie duch jeho sám v sebe nosí v sebe prekážky najvyššej čo možná zdokonaliteľnosti, ale obmedzovaný býva svojim slabým a neduživým telom, toto predstavuje tú bolastnú tiaž, ktorá ho k zemi a k hrude ťahá a tlačí. Avšak práve toto poukazuje na to, že večným bydlom jeho nemôže táto zem byť, ani nemôže a nesmie na veky toto hrubé a smrtné telo na sebe nosiť, on je istotne k inému, primeranejšiemu preň životu stvorený, kde aj dokonalejšie telo, telo duchovné bude rúchom a okrasou jeho, alebo lepšie rečeno, ústrojom jeho slávnejšieho života nad tento život. Ľudská spôsobnosť, umelosť, učenosť a mravná dokonalosť nie je dač takého, čoby na človeka iba prilepené bolo, čoby cudzím vlivom a pôsobením k nemu prišlo: ale je ovocím jeho vlastného ducha, učenia, myslenia, vzdelávania a premáhania sa; je rozvitkom tých darov, moci a síl, ktoré Všemohúci v neho vložil.

Rozličnosť rečí je dielo človeka. Boli učenci, ktorí tvrdili, že prvým ľuďom dal Bôh v ducha jejich hotovú reč, alebo takú spôsobnosť myslenia, že jako človek myslel, tak aj hneď hovoril. I nemôžeme to naprosto zapierať, ponevác Bohu je nič nie nemožným, však vieme, že apoštolovia v okamžení prijatia darov Ducha sv. razom hovorili jazykmi prítomných v Jeruzaleme cudzích národov, ačkoľvek predtým z týchž rečí ničoho neznali. Rozdielnosť ale rečí v ľudstve časom, následkom rozídenia sa po svete povstala, nepodvratne to dôvodí, že ľudstvo roztriedivšie sa na čelade, kmeny a národy, tvorilo samo svoje reči, k čomu pravda nástupstvom narušenia svojej prvotnej intenzívnejšej dokonalosti mnoho času potrebovalo, lebo jazykozpytci znajú i možný vek rečí vypočítať dla jejich väčšej alebo menšej dokonalosti. Pri

onnej theorii prístvorenej ľuďom od Boha reči, nebola by reč výrazom národného ducha, vtedy by všetci ľudia jednakou a jednako dokonalou rečou hovorili, tak jako sa i zvieratá podľa rodu a pokolenia jednakým hlasom ozývajú; všetci vlci jednakou vyjú, všetci psi rovnako šteľajú, všetky ovce jednotajne bekajú, všetky kravy rovnako ručia, všetci vrabci jednakou čvirikajú, a všetci slávici i jednu nótu vyspevujú. Keby si sám človek nebol tvoril a až posiaľ netvoril a nezdokonaloval svoju reč: vtedy by nebolo tak rozmanitej ústrojnosti rečí, odchodných mluvníc a každému národu primeranej rečovej logiky; nedelil by sa duchom svojim národ od národa. Každá reč by bola jednakou bohatá na slová a výrazy: než zkušenosť o protivnom svedčí, a jazykozpytná veda novějších časov nevyvratne dokázala, že je reč prácou, dielom národného genia, vlastným výtvorom a majetkom národa a pokladom jeho ducha, tak že jaký duch národa, taká i jeho reč; jaká ústrojnosť jeho tela, tak príjemná alebo neprijemná jeho reč; jaký kraj a podnebie, ktoré obýva, také obrazy a pochopy v jeho reči sa objavujúce. Bôh teda kroz rozmanité dary ducha a ústrojnosť rečového stredstva, ktoré dal národom, uspôsobil jich k utvoreniu rozmanitých, originálnych rečí. Táto moc a spôsobnosť, tvoriť si svoju reč a následkom rečí i písmo a literatúru, umenie a vedy, potvrdzuje zvlášte tú pravdu, že duch náš je na obraz Ducha, ktorý všetko stvoril, stvorený duch!

Ducha tohoto označuje ďalej cit, myšlienka, vôľa a skutok. I zviera cití, ale cit jeho je iba telesný, kdežto my cit ducha rozumieme, ktorého pocit je tušenie Boha a krása, juž človek citom týmto vedený, hľadá, a podľa pochopov, ktoré si o kráse utvoril, krásu pre seba vystavuje, ideu krásy v živote a v skutkoch, alebo v dielach svojich uskutočňuje. Žeby zviera myslelo, žiadon rozumný tvrdiť nemôže, lebo myslieť sa nedá bez spôsobnosti k reči, a nadovšetko bez reči duchom utvorenej. Kde je myšlienka na seba reflektujúca, tam je povedomosť; zviera si je nie povedomé, bo ono myslieť a reflektovať nemohúc, a žiadneho rozdielu v čase, totiž

minulosť, prítomnosť a budúcnosť neznajúc, nemôže k žiadnemu povedomiu dôjsť, a to tým menej, že ono žije tekavo v chvíli, jemu je všetko iba prítomnosť. Predmety účinkujú naň natolko, nakoľko k nim navyklo, alebo nakoľko sú jeho živnosťou, pokrmom a nápojom: preto vól, krava a kôň, dobre potrafia i sami do svojej staj; konajú-li často jednu cestu, i táto sa jim známou stane, a každé zviera si zná svoj pokrm vyhľadať; avšak s povedomím sa tu nič nestáva; hlava zvierata je iba camera obscura, smysly sú jeho výhradní a dostatoční vodcovia. Zviera nemá ani vlastnej vôle, lebo vôľa predpokladá povedomie: žiadosť tedy zvierata je iba príjemné narážanie predmetu skrze smysly naň účinkujúceho. Zvieratu sa preto ani skutok pripísať (imputovať) nemôže, však tu slepý pud či živienia, či bránenia sa, všetko robí. Je-li dač umelého uňho, jako na pr. u včely a bobra, vtedy i to len mechanicky, dla vrodenej mu spôsobilosti koná, lebo všetky včely jednaké plášte a mäd robia a všetci bobri jednako si svoje skrýše pripravujú.

Krome reči, ktorú si človek sám tvorí, dokazujú jeho tvoriacu moc i všelijaké umenia a vynálezy, fabrické výrobky, krásne umenie a vedy a to nekonečné zdokonalovanie jich, tak že sa sám človek svojej tvorivosti diví. Túto jeho Bohu velice ho pripodobňujúcu moc hlásajú: stroje nového veku, parné vozy a lode, hviezdárske ďalekohľady, ďalekopisy, plynom a elektro-svetlom osvetlené budovy a ulice, pamätné sochy, malby z prírody verne vzaté, obrazy svetlopisné, a malby duchom človeka oduševnené, — školy a akademie i university hlbokou učenosťou a vznešenými i bohatými ideami ducha vynikajúce; podivné výrobky ľudského priemyslu, nado-všetko ale rozumne a opravdivej svobode človeka primerane sriadené krajiny, obce a mestá.

Duch v človeku tak veľké veci tvoriaci je duch *osobný, seba-povedomý, nesmrteľný a svobodný.*

Osobnosť ducha nášho potvrdzujú tie rozmanité a odchodné dary, talenta alebo genia rečené, jimiž každý človek inak a inak vládne. Môže mať viacej ľudí dar k básnictvu alebo k mudretvu, a predsa nebudú všetci ani

jednakí básnici, ani rovnakí mudrci, ale všetci sa budú na vzájom pochopmi, obrazmi, myšlienkami, náhľadmi a ideami deliť. Daktorý z nich je práve genius, iný zase iba skromný napodobňovateľ iných; jedon dáva ideami svojimi celej vede iný obrat, tvorí novú epochu v literatúre a v živote, iný zas musí iba tomu sa učiť a to si zosobňovať, čo iní vynašli, odokryli alebo stvorili. A toto má nielen na poli vedy a literatúry, ale i na poli verejného života, v priemysle, v kupectve, v politike a administrácii svoju platnosť. Však toho istého priemyslu ľudia nie sú jednako vyteční, nie všetci kupci jednako špekulatívni, nie všetci politici jednakí kombinátori a jednako opatrní a múdri, tí istí prisluhovatelia poriadku nie rovnako dôvtipní a zkúsení. Osobnosť ľudského ducha sa tedy v každom skutku ľudskom vyráza, ba i na každej tvári sa zvlášte odbija: tak že ačkoľvek sú si všetci kaukazského plemena ľudia podobní, predsa každý kmen a každý národ, v národe každá čelad a v čeladi každý človek má svoj osobný typ, ktorým sa od druhého rozoznáva; ani dieťa rodičom, ani bratia a sestry nie sú si úplne rovní, ale iba všeobecne podobní.

Na tejto osobnosti ducha zakladá sa i ten krásny úkaz, že čím je človek seba-povedomejší a šlachetnejší, tým viacej koná pre dobre pochopenú osobnú česť, ktorá z činenia dobrého vyplýva, nežli pre nízky zisk, odtiaľ služba mammony iba u nevzdelančov, u ľudí telesného smýšľania panovať môže. Keby človek nemal zvláštneho osobného ducha, vtedy by ani k povedomiu seba prísť nemohol, lebo povedomosť môže iba tam byť, kde duch sám na seba reflektuje a jeho myšlienky sa ako slnečné lúče v jednom ohnisku schádzajú, takéto ohnisko ale podáva iba individuálny, osobný duch.

Z tohoto tiež nasleduje, že v človeku leží možnosť povedomia seba, alebo že duch ľudský ako duch má povedomosť seba, a k tejto povedomosti prichádza duch, rozoznávajúc sa od všetkého, čo nie je on.

Duch ľudský stáva sa povedomým seba, keď myslí sám nad sebou, keď myslí nad dielom, ktoré vyvíeť má, a preto bez predbežného plánu ničoho nerobí. Čím viacej

tvorí človek, čím je činnejší, tým mocnejšie je i jeho povedomie, bo v tom, čo vyvedol, spatruje sám seba; diela jeho sú zjavy a dôkazy jeho živé, skutočnej bytnosti, v nich objavuje svoju podstatu, ktorá sa taktó sama sebe názornou stáva. Myslenie ducha je to oko človeka, ktorým sa jak na seba, tak i na odhodný od seba svet, alebo iné bytnosti díva; spatrujúc tieto, musí seba prirodzene od nich oddeľovať, a tým samým k povedomosti prichádzať; avšak i v ňom samom sú rozličné strany, moci a sily, ktoré prehliadnuc a rozdiely v nich sa zjavujúce v jednotu uvedú, má pochop a povedomie samého seba. Tu poznáva človek, že svet, ktorý krome neho je, nie je on; on tedy stojí ku svetu jako myšliaca bytnosť k nemysliacej.

Človek tedy sám nad sebou reflektujúc, pozoruje i v sebe, jako sme už podotkli, rozdielne strany, sily a moci; pozoruje, že má telo a dušu, že má telesné a duchovné moci a spôsobilosti. V tele sa prúdi krv, živí jeho soky, udržuje v činnosti čuy, svaly a mozog; telo dosahuje v cite a vo smysloch svojho najvyššieho vývinu a zostáva s vonkajším svetom v spojení: tak že svet skrze smysly naň účinkuje, doň svoje obrazy prelieva, že je telo mostom medzi duchom a svetom. Telo sa živí hmotou a hmota v ňom rastie, zmáha sa, pomaly jej zas ubýva, lebo chradne, hynie, až sa naposledy v hmotu rozviaže. Toto telo je nič nie samo sebou, lebo je na prázdno pôsobiaci stroj, a určenie jeho je byť dobrým strojom duše a ducha; ono žiada napospol proti duchu, ale spierajúc sa duchu, zpreneveruje sa svojmu určeniu: je jako to slepé zviera, zmietajúce sa sem i tam svojou chuťou a svojimi žiadostami. Živel a pokrm ducha je myšlienka, myšliaca moc jeho podstata; mysel rozčlánkovitá dáva všetky vlády a moci ducha: tu je *moc predstavujúca*, ktorá dáva predstavy a názory; *pamäť* chová

v sebe rozpomienky; *obrazotvornosť* plodí obrazy, a to i také, jakých v svete nieta, odtiaľ je ona matkou ideí; *rozum* porovnáva a abstrahuje (odfahuje), vyniká vtipom a bystrosťou, je najmohútnejší radca a vladár v pospolitom živote, kde sa všetko deliť a vyratovať, triediť a usporadovať a podľa istej miery merať dá; *rozsudok* vniká už do hĺbín vecí, neuspokojuje sa s pospolitostou a povrchnosťou, ale všetko dôkladne poznať a vedieť sa usilujúc, je radcom jak v pospolitom, tak i vo vyššom živote; konečne *mysel* sama všetky tieto vlády a moci v sebe zahrňuje, spájajúc jich sväzkom jednoty, uživa jich k jednomu, všem vládam ducha spoločnému cieľu, ona je ten vodca, ktorý všetko tak rozostavuje, v takom poriadku a poslušnosti drží, všetky okolnosti tak dobre použitá zná, že si je už pred svedením bitky svojho víťazstva istý.

Soberúc už všetko to dohromady, čo sme o človeku posiaľ povedali: že je najkrajší kvet prírody, najdokonalejší tvor zeme, malosvet všetkého a obraz Boha, obdržíme tento pochop človeka: „*Človek je najvznešenejší tvor boží na zemi, dľa povedomého seba, nesmrteľného a tvorivého ducha, samému Bohu podobný, určený k tomu, aby poznajúc, ctiac a milujúc Boha, na základe božieho sveta svoj boholudský, najvyššej slávy plný svet budoval, a preto opravdivé kráľovstvo božie na zemi uskutočňujúc, časnej i večnej spásy a pravého blaha došiel.*“

Tieto úvodné, v nejednom ohlade prepracované slová prejal som väčším dielom z mojej obšírnej práce: „*Človek a jeho vychovávanie*“, v kalendári „*Tatran*“ z r. 1861 uverejnenej, abych v anthropologických úvahách, ktoré dľa Karola Rosenkranza podávať mienim, tým lepšie rozumeným byť mohol, a dúfam, že predmet tento velact. obecnosť nemalo zaujímať bude.

P. Hečko.

Mladému básnikovi.

(Pokračovanie.)

Nutno však viac rieci o poesii židovskej, výšená stojí v dejoch ľudstva; stojí, trvá o tisíc a tisíc rokov, bárs reč už na teraz mrtvou

je, predsa stojí ona a trvá, čo socha Memnonova, slncom viery ožiarená, veriacemu srdcu zvuky vydáva, ktorých lúbosť opísať nemožno, cítiť a zkusíť vzácnu je. Počnúc od poetických fragmentov najstaršej histórie pokolenia nášho; počnúc od knihy Job, cez všetky pejmy Mojžiša, Dávida atď. až po proroctvo Malachiasa, všadial vidno poesiu, ktorú obdivovať a nasledovať možno, lež dosiahnuť sebe ponechaná obrazotvornosť nedovedie.

V poetičnom rúchu zaobalené myšlienky pohýňajú srdce, nakloňujú vôľu a trvanlivo vstúpia sa v rozum. Jako z druhej stránky básnikovi poeticky povznesenému a nadchnutému rozlieva sa srdce. vôľa je povolná, rozum jasnejšie vidí a lepšie pochopuje, a bystrým okom preziera a nahliada cez hustý závoj do ďalšej budúcnosti. Preto u židov mnoho v proročoch je básnického, jako z druhej stránky v básnických knihách židovských mnoho proročského sa nachodí.

A konečne každá opravdivá poesia má v sebe volačo s proroctvom spoločného; pochodí ona z vlohy, ktorá vznešená stojí nad duševnými silami, ktoré sú pre obyčajné duševné účinkovanie, a vloha tá má určenie život zošlachtiť. Opravdiví básnici sú proroci v širšom slova smysle. — Bez pomoci poesie nebolo by presiaklo a preniklo učenie prorokov do života ľudu. Tak aj myšlienky básnikove v peknom básnickom rúchu viac účinkujú, než v neviazanej reči prednesené. K. p. keby bol mädoústny spevec pohronský Sládkovic v neviazanej reči povedal to, čo v „Maríne“ spieval, či by myšlienky jeho byly tak prehýňaly srdcom, jako to cítime pri čítaní tej lyricko-epickej básne?

Dľa môjho zdania najstarší a prvý pôvodný druh básnictva je: lyrický, a u ľudu aj na teraz temer výlučný. U Židov by sme darmo hľadali eposy, lebo hrdina eposu jim schádzal, čo takého mali jedného Boha, ktorý premenám eposu nepodlieha; tým menej najdeme u nich drámy, lebo ľud židovský nezná národu, nie osud, proti ktorému by hodný šlachetný hrdina drámy bojoval a zápasil s nim mal. Tu je všadial lyra, jak sa len neľúbí dakomu celú históriu židovského národa za

takú drámu (!) považovať, ktorej hrdina vždy vífazi a nikdy nepodlieha.

U iných národov behom času epos vzal prevahu, lež lyrické spevy vždy podržaly krásu a vznešenosť svoju a u Rimanov v Horácových odách vrchol svoj dosiahly, ktorý posial v jednotlivých kusoch áno, lež všeobecne nenašiel sebe rovného soka.

Poznamenat však načím, že hneď od začiatku aj v lyrickej poesii, jako zvlášť v eposoch a iných deje národa líčiacich básňach a bájoch dramaticky sa všetko opisuje, — tak aj u Židov, kde sa osoby jedajúce a hovoriace uvádzajú, lež pri tom všetkom básne tie drámami v našom smysle pomenovať nevoľno. Tak je to v Homerovi a v mnohých iných gréckych básnikoch, tak sú Virgilove básne tiež sriadené, tak z našich Libušín súd atď.

Poesia, jako spomenuto veľmi mnoho poslúžila k zachovaniu dejov národa pred vynájdenním umenia písma. Národné lyricko-epické piesne byly najhlavnejším prostriedkom k tomu; všetky tieto básne vynikajú živostou reči a smelými obrazami.

V prvotnosti svojej má každá reč všetky k poesii potrebné vlastnosti. Slovesá sú celé jednania alebo pohyby, korene sloves sú obrazy a ponímania, mená sú často jedajúce bytosti a zosobňujú aj neživotné veci. Taká reč, ktorá všetko ku chodu, pohybu a jednaniu pohýňa, je zvláste pre poesiu súca, ba čo viac v tom práve záleží celá poesia. Keď sa k tomu vezme tá okolnosť, že v stave surovosti a nevzdelanosti u každého národa, u každého človeka obrazotvornosť sa s tou najväčšou rýchlosťou k nesmiernej výške povznesie a všetky ostatné duševné schopnosti za sebou ponechá, každý pochopí, jako v tak skorom čase tak majstrovské básnické výplody bez všetkého predchádzajúceho vzoru povstať mohly. Tieto tak výtečné produkty nadšenej obrazotvornosti pohýňaly aj studenými myšliami, aj ocelotvrdými srdcami, a jich najmohutnejšou pôvabnosťou okúzlovaly — to je cieľ poesie, a keď to dosiahne básnik, hodný je mena toho, taká poesia hodne dostála vznešenej svojej úlohe. Preto vidíme básnikov hen od kolísky rodu nášho až posial všadial najväčšiu úctu, vážnosť a lásku pozívať. Každý národ

vždy si vážil svojich bardov, ktorí v starých dobách svojimi spevami krotili surovosť svojich rodákov, jich k učelivosti a k poslušnosti naklonili, a povolnými robili oproti zákonom, ktoré snáď v prítomnosti ešte nemali, lež pre budúcu dobu jich vychovávali. Národní títo spevci náboženského ducha budili a kojili, piesňami svojimi bohov krotili, a ľudu priazeň jejich modlili. Budili oni ducha víťazného, ducha obetovavého, za svoje, za svoj ľud, za svoju zem, jak už takú stále mali a obývali.

Preto Arabi k. p. už za najstarších časov tak boli dojatí láskou k poesii, že temer zbožňovali svojich spevcov, a k povzbudeniu jich súbegy zaviedli, kde básnici pred shromaždením prednášali svoje piesne, z ktorých najvýtečnejšie sa zachovávaly v chráme v Mekke až do časov Mahomeda, a boly spísané na egyptskú hodvabnú látku so zlatými písmenami, odkiaľ aj meno majú „zlaté verše“; k pocte tým básnikom, ktorí venec víťazstva obsiahli v literárnom súbegu, vydržovali Arabi slávne hostiny a ďalšie pokolenia arabské cestou výslanství jich pozdravovali.

To o začiatku básnictva a jeho najstaršom vývine, a v tom rečeno už aj o pôde, ktorú ono zo začiatku zvlášte zaujalo a na ktorej sa, čo aj nie výlučne, lež aspoň čo na základe aj na ďalej rozvíňovalo a pohybovalo. Tak to požaduje určenie poesie.

Básnici sú vešci — vates —. Úloha básnikova je čím vyššie sa vyvíhnuť nad obyčajný život, ktorý osladiť, ktorý zošlachiť, zdokonáliť a tak rečeno zbožniť, vlastne z božstva idey zviest a do nej nazpak poviesť majú. Cieľ básnictva je: ospievať to, čo je dokonalé, čo je slávne, čo je krásne, čo je šlachetné a tak, čo je srdcu milé. Už ale rozum ľudský nad ideu božstva nezná nič dokonalejšieho, nič slávnejšieho, nič krajšieho. Preto či sa dá myslieť príhodnejšie žriedlo poesie, jako božstvo a to, čo z neho plynie, než božstvo a to, čo s nim v harmónii stojí, čo súdom jeho primerané je? — Ja myslím nie! V božstve pravda, a z pravdy čo vyplýva, musí byť hodným predmetom poesie. Úloha básnika je čím vyššie vzlietnuť a so sebou strhnúť všetkých, čo s nim cítia; už ale či jesto vzne-

šenejší, vyšší vzlet, než k Bohu, k trónu jeho velebnosti: a keď tak zakosí u podnôžky trónu toho niť obrazotvornosti svojej; pieseň jeho bude velebná pieseň jeho, čo sa aj po zemskom okršleku snuje a rozlieha, nezmylí účinku svojho, dôjde svojho cieľa, lebo všetko, čo ospevuje, ospevuje poľahke k najvyššej dokonalosti božej, ktorá sa vo všetkom javí, kam básnikova myseľ zasiahne, kde oko jeho zazre. Jako škriváň, nôtac hymnu svoju pri zobudení sa rannej zory, hore sa nesie a s vychádzajúcim slnkom hore, pri tróne Tvorca svojho, zloží pejmový záloh úcty svojej oproti Bohu, a zase sa spustí na zem a hymna jeho zmení sa v tichší žal: takto má aj poet robiť v piesňach svojich, a tie budú potom čisté, nevinné, milé, jako krásny spev škrivánov na úsvite. To je základ opravdivej poesie. Idea božstva je ostatné ohnisko tej refaze, ktorá básnikove myšlienky, jeho obrazotvornosť spája s tými vrstvami, kde sa ozaj poeticky dá smýšľať, dá cítiť, kde poesia javí sa v úplnej svojej veľbnej kráse čo matka šlachetného života. A jestli sa to ohnisko pretrhne, s ohromným hurtom padne aj refaz a básnika nič viac nespája s vyššími vrstvami, on svoje a iných náruživosti začne ospevovať, hriech sa bude honosiť v piesňach jeho odedom cnosti, a cnosť plačom vykúkať bude zpomedzi riadkov tej poetickej nešplechy, lebo sa jej v básni mimo posmechu a opovrhnutia ani najmenšieho miestečka neušlo, a keď ju tu i tu vpletie veršíkár taký do svojich veršov, robí to jedine preto, aby zlému poslúžila, aby zlo okrášlila. Bez Boha rozpadne sa rozum, bez Boha nemá poesia ideálu, a preto musí prestať, alebo zptvorená každému zdravo smýšľajúcemu stane sa opovrhnutia hodnou Putifarovou súložnicou, a čo taká keď nie iné aspoň plášť vrchný chce ztrhnúť; lež šlachetný človek jej ho nechá a na budúce sa jej chráni, nedbá, čo ho aj špiní a vysmieva vo veršoch svojich: to radšej pretrpí, než by jej mal prisvedčiť.

Z toho stanoviska považujúc vec ľahko je uhádnuť príčiny zdvíhania sa a klesania poesie. Poesia je zrkadlom národa každého: v nej sa on sám vidí; v nej vidí záruku svojej budúcnosti, svoju minulosť. Tak ho

vidia aj druhí. Poesia je svedkom náboženského života a smýšľania, je sudcom nemravnosti národa a obhajcom nevinnosti a šľachetnosti jeho. —

Prečo židovská poesia posial sebe rovnej nemá? Preto, že ospevuje všadiaľ Boha, alebo všetko potažne na Boha; lebo básnikov židovských myseľ a pero riadil Duch svetla najdokonalejší. Židovská poesia je ustavičný vzlet z dola hore, a ponevác človek slepne pri spatrení velebnosti božej, čo hneď aj obrazotvornom, preto aj spevci židovskí omilostnení Bohom, v poníženosti svojej vracajú sa z hora do utiahnutosti zbožného srdca. — Básnici židovskí líčia obraz toho pocitu, ktorý sa zmocní srdca pri našom obcovaní s nebom, začnúť od najvyššej radosti, až po najhlbší ból. Staré sú tieto božské hymny a predsa čerstvé, lebo vždy žijú, vždy sa opakujú. Poesia židovská, za ňou kresťanská, jako v malej miere aj maľučká čiastka pohanskej náboženskej poesie, je opravdivá poesia srdca. Také básne, alebo aspoň jednotlivé riadky a slová z nich nikdy nenechajú nedotknuté a nepohnuté srdce; tu každé neprevrátené srdce všetko rozumie, súcíť; tu ulavní ból, tu sa rozpáli k nádeji, tu sa rozžne v ňom láska, ktorá všetko objíma, tu sa rozkriesi radosť, čo aj v prostried smútku a trápení sa teší a spieva, lebo sa perny mimovoľne začnú hybať a hlas vydávať; a hlas ten zneje tomu, nesie sa k tomu, u ktorého je prameň všetkej radosti; kde žriedlo všetkého po čom srdce túži, i kde liek pre všetko, čo ho bolí; kde štít obrany pred všetkým zlým, čo ho na cestách žitia stíha... A dajme tomu, že tie velebné myšlienky o božstve, že tie nebeské pravdy náboženstva, čo poeti títo líčia, sú púhym výplodom živej obrazotvornosti poetičkej — čo však nestojí — predsa poesia táto je žiadostou srdca ľudského a podmienkou sladkosti a šľachetnosti žitia ľudského... Keď je tak, či sa nemá pestovať; či sa nemá všetko možné vynaložiť, aby sa opovrhlo, aby sa pošliapalo všetko, čo jej bielušké rúcho škrvní?

Kto nevie, že poesia čisto náboženská — Boha v sebe samom a v jeho svätých ospevujúca — je až po dnes na najdokonalejšom stupni krásy a velebnosti? A či snáď dakto

prevyšil „ody“ na Boha a hymny náboženské? Poesia má šľachtit človeka v jeho živote, už ale či jesto krajší a mohutnejší spôsob k tomu, než poetičné vyobrazenie, jak vysoko sa môže krehký človek v dokonálosti vyšvihnúť? Náboženská poesia je modlitba, a modlitba prenáša človeka zo zeme hrudy v nebies stránky. V takej poesii sú sústrednené a vrcholía všetky sily a vznešené činnosti duševné, ktorých je len človek schopný, — a či má iný cieľ poesia vôbec, než kriesiť, obživovať, v čerstvosti udržiavať vlohy a činnosti menované.

Lež človek je zemská bytnosť, a preto sa aj v zemských svojich pomeroch zdokonaľovať a zošľachťovať má, aj tu mu má poslúžiť poesia a iné krásne umenia. Lež aj tu, kde najde krajší vzor, krajšiu ústrojnosť, než v ideí božstva, než v Bohu samom, a v zákone, ktorý Boh dal? Na zemi, sám v sebe, v prírode celej, jestli tu nemyslí na spojenie toho všetkého s Bohom, jestli aj tu rámeč vzletu jeho nenie Boh, nenie náboženské presvedčenie, pohnútku pravú k vzletu poetičnému nenajde; a jak si myslí, že našiel, že sa vysoko povzniesol, práve vtedy v bahne náruživosti svojej pohrúžený, v pávovej kráse sa pyšní, lež hnusoba vykuká: miernosťou a tichosťou hoľubičou sa chlúbi, ale zápach nečistoty jeho každý cíti. —

Aj v tak zvanej profannej poesii je potrebný aspoň slabunký vánok náboženského ducha, ktorým básnik čitateľov a posluchačov svojich ovieva; aj tu má sa najprv zložiť najvyššej dokonalosti patriaca daň uznania a podriadenia; a to má byť východným bodom, a čo poetovi zchádza k hodnému poetickému ospievaniu to, čo ospevuje, to nech doplní tým, čoho v jedinom božstve v hojnosti jesto. V pohahu k nebu aj zem so všetkou svojou krásou a nekrásou je hodným predmetom poesie; a len ta smerujúca, ztadiaľ vychádzajúca a ta sa vracajúca poesia hovorí k srdcu. Ináč lichotí, búri, kojí náruživosti, ale srdce prázdne zostáva, a pri takej poesii nešľachtí sa človek, ale zdvie. —

Pod vplyvom náboženstva daria sa všetky svobodné umenia, bez neho klesajú a zpoťvoria sa. Tak maliarstvo v 15. a 16. storočí v kostoloch a pod plášťom cirkve dosiahlo

svoj vrchol, a naopak jako sa to stáva svedkom je Kaulbach, Zichy atď. Rezbárstvo v gotických chrámoch hlása vekom svoju slávu. Hudba v cirkevných choroch prejíma a prejíma srdce. Krásne tieto umenia v dnešnom svojom stave všetkým iným môžu byť menované, len krásnymi umeniami nie.

Tak aj poesia, kým nevypovie a nevypovedala válku všetkému, čo s Bohom v spojení je: je opravdivým duchovným človeka živlom, jasným slncom všetky skutky človeka ožiarujúcim, základom a stredom pokojného dejstvovania v pomere k nebu a k zemi. Tak spieval Dante, tak Cervantes, tak Shakespeare svoje drámy písal, tak spieval Klopstock, tak zväčša Goethe a tu i tu Schiller, Virág, tak Kollár, Sládkovič, Chalupka a temer všetci naši poslal, ktorých nenie síce mnoho; lež za to celý náš spevavý ľud tak spieva, a tak spieva prúdom novej kultúry nezastihnutý ud všadial.

Kam však zajde poesia, ktorej Boh zostal cudzím, ba ktorej smer je ten, aby búrala na veľkej vkusnej budove náboženstva, na ktorej ľudské pokolenie od kolísky svojej

stavalo a až poslal s pomocou Boha pracuje a pracovať bude vždy, o tom sa presvedčiť môže každý, kto novšie spisy pilne čítal a smeru toho začiatky a vývin stopoval, kto dejstvám veľko- a malo-mestských javíšť sa prizeral.

Začiatky smeru tohoto daktorej dobe zvlášte pripísať, nezdá sa mi spravodlivým byť, nakoľko zptvorené výrostky literature nikda nechybovaly; lež čo smer tak zvaných pekno- duchov vystupuje na javišti drámy pokolenia nášho v predošlom stoly, v ktorom aj najväčší smeru tohoto hrdina svoj špatný zástoj hrá. Začal sa smer tento v Anglii ku koncu 17. storočia, a ztadial presiakol aj do Francúzska najviac účinkovaním Voltaira, ktorý tam vo vyhnanstve žil, a tak sa pomaly udomácnil v celej Europe.

Čo býva následok prílišného nátlaku, známe je každému. Čo docielil Ludvik XIV. svojou zásadou „štát som ja“, ukázaly už poslednie roky panovania jeho, ukázalo zvlášť celé 18. storočie a nadovšetko krvavými písmenami to zaznačily do historie záverečné roky 18. stoly.

(Dokončenie nasleduje.)

Listy z Čiech.

II.

Zlatá Praha, vo februári 1879.

Chcejúc prebrať básnické plody najmladšej Músy českej, musíme sa obzreť na vývin novej poesie v Čechách.

Rok 1849 bol osudným i pre Čechy. Nasledovavšia po ňom „železná“ perioda ubila jaré mysle, udusila nadšenie a sputnala krídla Pegasovi na dobro. Všetko tichlo. Nadšení veštcí národa, Kollár i Čelakovský. Mácha i Koubek mizli z radu živých a zostavšia po nich družina poskytovala pohľad velice smutný. Ľudia bez básnického nadania, bez krásocitu a vedomia požiadavkov poesie chopili sa varyta a ztrýznili ubohú, sputnanú Músu českú na smrť. Boli oni inak šlachetní a obetovaví národovci, plní dobrej vôle, ale postrádajúci naprosto „žily básnickej“, jejichž umenie vrcholilo v rýmoch „vlasti — slasti“ až do

omrzenia v každom trefom temer riadku opakovaných. Poesiu svoju nazývali „vlastne- neckou“, ačkoľvek bola jedine slabučkým dozvukom nadšených spevov Kollárových a Čelakovského, postrádajúc vzletu, ohňa, obraznosti, vrelosti, opravdovosti, slovom: boly to rýmovačky necítené, bezmyslienkovité, plúžiac sa lenivým pohodlným tokom i nehodné názvu poesie a dnes už nikto o tom pochybovať nebude, že práce Štulcove, Vinařického, Sušila, Douchy, Lešetického a podobných básňami nie sú.

V tú všeobecnú ochablosť zazvonily razom zvuky mladých nadšencov, kňazov pravej poesie, vystúpivších vedením Jána Nerudy v almanahu „Máji“ r. 1858. V spevoch tých zračil sa široký, ideálny názor, z nich viala vôňa nová, svieža, ony rozlievaly teplo poesie opravdovej.

Bola to poesia iná. Striasla škrobenú drevenosť, roztrhala putá nechutného pseudo-klassicizmu, vypovedala válku starej šablone, a hladajúc základ v pravej povahe živého jazyka, pojala do seba všetko, čo duch ľudský myslí, čo srdce cíti, vymoženosti vied a filosofie, život vesmíru, prírody, slovom: pevcí tí zahájili poesiú myšlienkovú, reflexívnu. Po desaťročnom dusnom parne vypukla ráhle búrka. Tak zvaná „vlastenecká“ škola — samozvané to authority — videla sa ohrozenou v svojich práвах a výsadách i zavznely polnice a bubny k útoku na mladú hrstku smelcov na Parnass sa derúcich. Boj bol dlhý a tuhý ale výsledok nepochybný, lebo duch, myšlienka ubíť sa nedá a mladí posvätení poesie zvíťazili, zahájivše i utvorivše novú poesiú českú.

Zdar víťazstva prináleží v prvom rade Nerudovi. On odrážal zjavné i tajné útoky pernou, ostrou satirou, povzbudzoval mladú družinu slovom i príkladom, organizoval, vychovával, viedol mladý tábor ten. I dosiahol hojnej odmeny za neúmornú svoju prácu: dočkal sa skvelého výsledku v Háľkovi a Heydukovi.

Líšili sa od učiteľa svojho podstatne. Nerudova poesia bola dumavá, melancholická, svetobolná, snívý duch jeho prebúdzajú sa v studenom, skeptickom tomto stololetí, narazil na mnohý trŕí, doznaľ mnohú tónu pozemskej púti, púti ducha i snáh ľudstva i rozplakaly sa často struny jeho varyta.

Hálek z počiatku nachodil sa v podobnom prúde, lež v pozdejších svojich básňach, najmä v krásnom cykle „V prírode“ a v „Pohádkách z našej vesnice,“ tou perlou českej poesie, podal nám najšľachetnejší vykvet duše básnickej a krásneho, jasného citu svojho. V prvých uložil celú filosofiu veľikého svojho ducha, čerpanú z osmahlej tváre ľudu, v druhých úsečnými črtami turgenievovskými a bret-harteovskými zvečnil mnohý výjav, obrázok z tých chyžík dedinských, zachytil i podal nám kus duše tých prostých obyvateľov jejich.

Heyduk vniknul razom v tajemstvo bezprostredného žitia ľudu, v jeho srdce, myseľ, v jeho piesne, a tak vybásnil najkrajším ume-

ným poesie modernej pravý obraz národa. A jak šťastnou je tá opovržená, zabudnutá Slovač, že ju ospieval posvätený básnik ten, jak šťastné sú tie hole i nivy naše, chalúčky i ľud náš dobrý, že zvečnily ho so všetkými jeho city i túžbami, radosťmi i útrapami spevy takého básnika! Ktože by neznaľ tú skvelú kapitolu žitva Tatier, krásnu kyticu spevov „Cymbál a husle“ nazvaných?

Títo traja pevcí, v ktorých kruh tiež Pflégra, Jandu, Friča počítat nádobno, odchovali nádejnú generáciu druhú, z ktorej vynikajú predčasne do hrobu kleslí, výtečne nadaní básnici Václav Šole a Rudolf Mayer. Do kruhu toho patrí čiastočne i Jos. Sládek, lyrik to rodený, jehož spevy vlastenecké žiaria zápalom a vrúcnosťou nikdy predtým netušenou (t. z. „vlastenecká“ staršia poesia robí pri porovnaní s nimi dojem parodie) a erotické jeho piesne nevýslovným citom a nežnosťou dýchajú, — a Svatopluk Čech, najväčší z žijúcich básnikov českých. Popri skvelej fantasii, nádhernej mluve, výtečnej technike vyznamenáva sa hlavne vysokým nadaním epickým, dokonalou architektonikou epických básní svojich i je dokonalosťou v lit. českej posiaľ nevídanou. Jeho spevy nepozbudú ceny nikdy: „Adamité“ — najobjemnejšia skladba z nich — je najkrásnejším plodom českej novovekej epiky.

V najnovšej dobe ale poznali sme ho i z inej stránky a síce poznali sme v ňom prvého českého novellistu a tak geniálneho fotografa malo- i veľkomestského žitva českého, jakého posiaľ nebolo. Od r. 1873 totiž, jako povstal Háľkov „Lumír,“ čítali sme rozkošné humoresky, novelly, arabesky a p. roztrúsené po všetkých dosiaľ vyšších ročníkoch s menami: Jan Vraný, Giovanni Vranini, Václav Rak, Václav Malina a p. Tu nedávno vydal Otto v svojej „Salonnej bibliotéke“ prosaické práce Čechove i vysvetlili sa nám tí mnohí spisovatelia: pseudonymy to Sv. Čecha. Priznaľ sa tedy asi ku tretine svojich novell, ďalšie budú nasledovať. — Sírodé nadanie epické osvedčili tiež vrstovníci jeho: Mir. Krajník a Jar. Goll.

Prichádzame k mladšiemu dorostu druhého pokolenia, chovajúcemu v sredu svojom bá-

snika, ktorý svojou úžasnou plodnosťou, svojím rýchlym, takmer útočným dobytím českého Parnassu, nadmieru skvelou formou, duševnou hĺbkou svojích plodov a s význačným jich charakterom — pessimismom, — je zjav v českej literatúre jediný. Mienime geniálneho, múrom kláštorným násilne sa vyravšieho Jaroslava Vrchlického (vlastné meno jeho je Emil Bohuš Frida). Odchovaný na plodoch tytánskych pevcov západu, obohatil českú básnickú mluvu množstvom skvelých obrazov a obratov, utvoril množstvo nových jadrných a úsečných výrazov poetických a napomôhol veľmi k pružnosti, vzletu reči a ľahkosti i elegancii slohu, prispejúc z veľkej časti k tomu, že básnické plody všetkých národov jazyk český teraz dokonale reprodukuje. Behom troch rokov vydal sotva 26 jar čítajúci mladík ten osem objemných sbierok básní, chlúbu to nového písomníctva českého. Tak výtečného prekladateľa z francúzštiny a italštiny Česi posiaľ nemali, jakého sa jim dostalo vo Vrchlickom. Preklady jeho z francúzštiny sú lepšie než originál, čo snadno každý pochopí, kto vie, že Francúzi jedine počítajú slabiky, kdežto u nás je pri stejnóm rozmere i určité metrum.

Ku vrstovníkom Vrchlického patrí Ant. Stašek (dr. Zeman), Boh. Čermák, Lad. Quis a Rudolf Pokorný. Tento posledný je následníkom poesie Háľkovej a Heydukovej. Hálek a Heyduk hovorí k srdcu, hreje, Vrchlický oslňuje, otriasa dušou, tamtych spevy milujeme, týmto sa obdivujeme.

Nemôžeme tu opäť nezmierniť sa o dvoch devách: Eliške Krásnohorskej i Albíne Dvořákovej - Mráčkovej. Pivá sbierka Krásnohorskej, „Z máje žití,“ prisúdila jej razom primát nad všetkými poetkami českými, a v pozdejšom cykle „Ze Šumavy“ podala nám tak mužnú, krásnu poesiu, myšlienky tak hlboké i vznešené, vo forme tou mierou dokonalé, že neváhame ju označiť za súrodú poesii ktoréhokolvek z najväčších českých básnikov. Mráčková opravňovala k veľkým nádejam svojím vrelým citom, jemnou elegiickou vrúcnosťou a vôbec samorostlosťou svojích piesní. Škoda, že od niekoľko dôb zamkla.

Tým by sme boli stručne zobrazili hlavné zjavy novej českej poesie. Zbýva nám ešte zmierniť sa o básnických plodoch roku minulého.

Sú to predovšetkým Nerudove „Písne kosmické,“ rozobrané v jedinom týždni. Od vydania sbierky „Knihy veršů“ uplynulo jedno desaťročie a jediný výtečný feuilletonista český a reformátor nového českého písomníctva zaletel si do hviezdnych výšin, objal poesiu svojou celý vesmír, celý ten život millionov hviezd a porovnáva ju s tým ohromným žiarovým svetom maličkú našu zem, ruch hviezdnych telies s žitím a osudom ľudstva, podal nám kus pravdy života i bytia nášho i veľkého toho sveta. Piesne tie, miestami na ódu a hymnus sa povznášajúce, sú umele zosnované na výzkumoch prírodných, s hlbokým citom a neodolateľným humorom pracované, piesne to mužného a úprimne českého zvuku, jako vôbec Neruda je „básnikom mužov.“ 38 básní tých vyvolalo v Čechách pravé nadšenie a oživilo všetek literárny ruch. —

Jar. Vrchlický podal nám 3 sväzky nových básní: „Symfonie,“ „Rok na jihu“ a „Mythos,“ cyklus I. „Symfonie“ možno nazvať prologom k nádhernej stavbe a najkrajšiemu daru, ktorý nám Vrchlický poskytnul, k básňam „Duch a svět.“ Vidíme tam celý ten obrovský boj, všetky tie vlny búry duševnej, ktorou sa mu prebiť bolo, než sa dopracoval určitého svetového názoru.

„Rok na jihu“ ukazuje nám básnikov pessimismus v jasnejšom svetle. Nemožno ani ináč, videl zaslúbenú zem krásy, Italiu, Mekku to všetkých obrovských duchov básnických, videl nebo itálske, Panar, Apeniny a more, to nesmierne, úchvatné more, i rozspievala sa duša jeho, že pri všetkej biede ľudstva predsa len žiari v noc sluce, v zimu jaro, a v život žena, púť žitia osvecuje láska a nadšenie, a keď bije hrom povstáva v srdci vzdor:

Duj větre, blesku, směj se tmám,
kdo jako já jde žitím sám,
ten neskloní své čelo!

Sbierka končí dojemným epilógom „S jarem domů.“

Ale i do dávných bájí českých, do výtvorov mysle ľudu ponoril sa Vrchlický v bá-

sňach nazvaných „Mythy.“ Obsahujú tri báje: Šárku, Sv. Prokopa a Božetěchův kříž. Prvá siaha látkou do hrdinského veku Čechov, druhá je stredoveká. Vrchlický ukázal, čo môže utvoriť ruka povolaná zo suchej, starej myšlienky a s jak čarovným pôvabom vie i on užiť myšlienok, názorov a obrazov prostého ľudu nášho. Božetěchův kříž je nádherná báseň, v ktorej ideálny duch poety nášho dobojoval boj s tou tvrdou skutočnosťou, báseň plná mohutných myšlienok do jednoduchého deja jako do ľahkej siete vpravených.

Posledňou pozoruhodnou zbierkou minulého roku sú básne Rud. Pokorného nadpísané „Pod českým nebem.“ Tu čujeme zase len dojemný tón, cítime teplotu domáceho kozubu, tú prostotu a jasnosť, život i pravdu

ľudu nášho, ovievajúce nás z lyriky Heydukovej a Hálkovej. Pokorný je jich epigonom a v prostomilých kresbách svojich zobrazuje nám city i túžby, naivné povery a prosté obyčaje toho ľudu „pod českým nebom,“ k čomu tvorí pozadie i sceneriu tá milá, idyllická naša príroda. —

To by byly teda najkrajšie zjavy minulého roku písané slovom viazaným. Sú pravými ozdobami lit. českej, ktoré by jej každé písomníctvo závidieť mohlo. Poesia česká stúpa k netušenej predtým výši a lesklá žiara i nádherný a dojemný hlahol jej zatemňuje tie osamelé, zúfalé dozvuky v susednej veľkej dúbavine. Bárby vysokoletlé, mohutné zvuky tie zahlaholily i pod zatíchlé Tatry naše a prebudily jich k novému životu! J. V.

François Paul Jules Grévy.

(Vyobrazenie na strane 33.)

François Paul Jules Grévy, nový praesident francúzskej republiky, narodil sa v Montsons-Vaudrez (departement Jura) 15. augusta 1813, a tak je 66-ročný. V júliových dňoch 1830 bojoval na barrikádach. Keď stal sa advokatom, hral v Paríži významný zástoj a dosť skoro bol známy ako obranca obžalovaných radikálnych žurnalistov. Provisorná vláda r. 1848 vymenovala ho za kommissára v jeho rodnom kraji, ktorý vyvolil ho potom do národného shromaždenia, kde stal sa predsedom. Grévy bol tu jeden z najprednejších rečníkov najkrajnejšej lavice.

Keď stal sa Napoleon praesidentom republiky, prešiel Grévy do opozície. Po štát-

nom výčine utiahol sa do privatného života. R. 1868 vstúpil zase do zákonodarného sboru, kde bol rozhodným protivníkom bonapartismu. R. 1871 bol členom národného shromaždenia v Bordeaux, ktoré vyvolilo ho dňa 16. febr. 519 hlasmi (z 529) za predsedu, v ktorej hodnosti sotrvál do roku 1873. V apríli zaďakoval, bol znovu vyvolený, ale voľbu neprijal. To bolo predihrnou pádu Thiersovho. V národnom shromaždení bol Grévy členom lavice. Po prevedení novej ústavy bol zase do komory vyslancov vyvolený, stal sa jej predsedom, ktorý úrad až do vyvolenia ho za predsedu republiky zastupoval. Tento úrad dotovaný je platom 60.000 frankov.

Listáreň redakcie a administrácie.

Pp. **A. B.** v **B. B.** Povest odložili sme na bok. Nenie to pre „Orol.“ Časopis posielame následkom poznámky na poukážke. Od p. P. T. došlo čakane heslo. — **J. L.** v **Tr.** O reklamácii nič neznáme;

následkom korr. karty zaslali sme žiadané čísla. — **J. T.** v **B. Š.** 10. číslo poslali sme už po treťi ráz. Či konečne došlo? — **P. S.** vo **Vr.** Ráčte len sem poslat doplatok.

OBSAH: Havran. Vajanský. — Orol selejský. Historická povest. (Pokračovanie.) — Keď cit . . . Hviezdoslav. Starý mládenec. Podáva Samo Samovič. (Dokončenie.) Zmýja. Román básnický od Slováckého. (Pokračovanie.) — Prekvapení. Veselohra v jednom dejstve. (Dokončenie.) Dľa cudzej noveletky Fr. Jančík. — Hľad na hviezdu, jak padá . . . Koloman Baňell. — Krásno-život. Kalobotika od Karola Szász. Preložil M. Dumný. — Anthropologické úvahy, alebo človek uvažovaný v jednote tela s duchom, so zvláštnym ohľadom na jeho určiteľnosť kroz prírodu. (Dokončenie.) P. Hečko. — Mladému básnikovi. (Pokračovanie.) — Listy z Čiech. J. V. — François Paul Jules Grévy. (S vyobrazením.) — Listáreň.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitech, 4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na štvorke.

Tlačou kníhtlačiarkeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.